

N:o 25.

Ank. till Riksd. kansli den 22 mars 1893, kl. 11 f. m.

Lagutskottets utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående bevisning inför rätta, lag angående ändrad lydelse af 5 kap. 1 § ärfdebalken, lag angående ändring i 14 kap. jordabalken samt lag angående ändring i förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 maj 1855.

Genom en den 12 sistlidne januari aflåten proposition, n:o 3, som till lagutskottet hänvisats, har Kongl. Maj:t, under åberopande af de propositionen bifogade, i statsrådet och högsta domstolen förda protokoll, jemlikt 87 § regeringsformen, föreslagit Riksdagen att antaga här nedan införda förslag till

- 1:o) lag angående bevisning inför rätta;
- 2:o) lag angående ändrad lydelse af 5 kap. 1 § ärfdebalken;
- 3:o) lag angående ändring i 14 kap. jordabalken; samt
- 4:o) lag angående ändring i förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 maj 1855.

Beträffande tillkomsten af ofvan angifna förslag, öfver hvilka utskottet härmed går att afgifva utlåtande, vill utskottet till en början

Bih. till Riksd. Prot. 1893. 7 Saml. 14 Häft. (N:o 25). 1

erinra, hurusom — efter det Kongl. Maj:t uppdragit åt en förstärkt lagberedning att, med föranledande af nya lagberedningens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning, afgifva yttrande rörande hufvudgrunderna för en ny rättegångsordning samt förstärkta lagberedningen den 20 juni 1887 afgifvit betänkande i ämnet — Kongl. Maj:t genom nådigt bref den 28 oktober sistnämnda år anbefalde nya lagberedningen att med hufvudsaklig ledning af de grundsatser, som omfattats af förstärkta lagberedningens flertal, utarbete förslag till lag angående bevisning inför rätta.

I fråga om fri bevispröfning uttalades af förstärkta lagberedningen utan meningsskiljaktighet, att den ansåg de nu i rättegångsbalken förekommande regler om hvad som utgör fullt eller halft bevis och de rättsliga verkningarna deraf böra upphöra att gälla, så att domaren såväl i tvistemål som i brottmål vid pröfning af förebragt bevisning i regeln måtte ega full frihet att efter bästa förstånd och samvete, men utan godtycke, för sig fastställa bevisets verkan i saken.

På grund af detta uppdrag utarbetades inom nya lagberedningen förslag till lag angående bevisning inför rätta äfvensom, såsom dermed nära sammanhängande, de öfriga lagförslag, som här ofvan angifvits; och blefvo samtliga dessa förslag med skrifvelse den 14 december 1889 till Kongl. Maj:t öfverlemnade.

I en af de viktigare delarne af förslaget till lag angående bevisning inför rätta — bestämmelserna angående parts ed — blef af beredningen jemväl utarbetadt ett särskildt förslag hvilande på en grundval väsentligt olika den, hvarå beredningen ansett dess förslag i samma del företrädesvis böra byggas. Sedan förevarande förslag undergått grundlagsenlig granskning i högsta domstolen, fann föredragande departementschefen det framlagda särskilda förslaget till bestämmelser i detta ämne vara att föredraga, och blef med anledning häraf detta eller det s. k. alternativa förslaget i denna del lagdt till grund för Kongl. Maj:ts proposition.

I det ämne, som genom ifrågavarande förslag dragits under Riksdagens ompröfning, anför nya lagberedningen i dess ofvan omnämnda, den 14 december 1889 afgifna betänkande, bland annat, följande: »att vid en reform af bevisningsrätten lagstiftaren har att utgå från den s. k. fria bevispröfningens grundsats, derom lära meningarne i vårt land knappt vara delade. Till riktigheten erkänd af lagkomitén och äldre lagberedningen, har denna grundsats antagits i principbetänkandet och

jemväl af förstärkta lagberedningen förordats. I praxis har den äfven, oaktadt bestämmelserna i 17 kap. rättegångsbalken, gjort sig allt mer gällande. Lämpligheten af en lagförändring i den rigtning, nämnda grundsats anvisar, torde därför ega äfven erfarenhetens bestämda vitsord.» Hvad angår sjelfva innebörden af ifrågavarande grundsats, har, enligt utskottets uppfattning, nya lagberedningen träffande angifvit densamma, då den i sitt s. k. principbetänkande härom yttrar: »Man kan i korthet säga att, då domarens på objektiva grunder fotade öfvertygelse om tillvaron eller icke-tillvaron af ett uppgifvet förhållande är bevisningens *ändamål*, allt, som inom ramen af en förhandling inför rätta kan med sådan verkan framläggas för domaren, också kan tjena såsom *bevismedel*. Att fullständigt uppräknat och karakterisera allt, som inom nämnda begränsning kan såsom bevismedel inverka på domarens öfvertygelse är naturligen icke möjligt.»

»Domarens öfvertygelse såsom jurist och embetsman måste sammanfalla med hans öfvertygelse såsom människa; eljest är den icke någon öfvertygelse. Ju mindre därför den juridiska sanningspröfningens regler aflägsna sig från den vanliga allmänt mänskligas, ju mindre skrämsig den framträder för folkuppfattningen, desto större blir ock förtroendet till dess resultat. Häri ligger en af grundorsakerna till sträfvandet att aflägsna onödiga skiljaktigheter i detta hänseende och såvidt möjligt utesluta bevisregler, hvilka stå såsom egendomligheter för en ensidig formalistisk uppfattning.»

»Försöken att genom lagbestämmelser på förhand fastställa verkan af det ena eller det andra bevismedlet, att aritmetiskt uppskatta deras värde i hela eller halfva, eller tillägga det s. k. artificiella beviset annan betydelse än det icke artificiella, att tvinga domaren att antaga något för sant i ena eller osant i andra fallet, ehuru hans personliga öfvertygelse lutar åt motsatt håll, hafva, enligt erfarenhetens vittnesbörd, icke eller åtminstone endast i underordnad grad varit till gagn för den sak, de vilja tjena. Väsentligen ämnade att utgöra ett värn mot domaremagtens godtycke och öfvergrepp, hafva dylika bestämmelser i allmänhet befunnits otillräckliga dertill, om andra verksamma korrektiv saknats.»

»Vid denna bevispröfning måste domaren för sin öfvertygelse kunna angifva objektiva grunder eller sådana, som äro egnade att utöfva enahanda verkan på andra tänkande människor; och de regler på detta område, hvilka utgöra en frukt af århundradens erfarenhet, förlora icke sin giltighet därför, att domaren icke längre är pliktig eller berättigad att mekaniskt följa dem. Skall icke rättskipningens säkerhet allvarsamt rubbas, måste bevispröfningen blifva lika objektiv som förr.»

Lika med Kongl. Maj:t anser utskottet den reform af bevisningsrätten, som nu, länge förberedd, föreligger till antagande, böra grundas på principen af fri bevispröfning. Utskottet finner detta så mycket mindre betänkligt, som, på sätt här ofvan anförts, nämnda grundsats, visserligen på sidan om bestående lag, men i full öfverensstämmelse med den upplysta allmänna meningen i landet vunnit en allt vidsträcktare tillämpning och grundsatsens lagfästade följaktligen, långt ifrån att innebära en våldsam förändring, i sjelfva verket allenast förlämnar lagens helgd åt ett bevissystem, som i väsentliga delar redan är med vår lagskipning införlifvad.

Utskottet håller jemväl före, att tillämpandet af ifrågavarande grundsats låter sig förena med bevarande af vår nuvarande domstolsorganisation, allenast tillämpandet sker med nödig varsamhet och tillbörlig hänsyn tages till öfriga förhållanden inom vårt rättegångsväsende. På sätt nya lagberedningen anmärkt, utgör nemligen rättegångsordningen i framstående grad ett sammanhängande helt, hvars anordnande i en del nödvändigt betingas af anordningen i en annan. Genomförandet af en i sig riktig grundsats på ett område kan därför möta hinder i bestämmelser, hvilka gälla för ett annat och hvilka i sin ordning icke utan än mer omtattande förändringar kunna rubbas.

Den grannliga uppgift, som lagstiftaren vid en reform af ifrågavarande art sålunda har sig förelagd, är, så vidt utskottet kunnat finna, i det föreliggande förslaget till *lag angående bevisning inför rätta* löst på ett i det hela tillfredsställande sätt.

Med varsam hand har sålunda förslaget sökt gifva de olika bevisinstituten en anordning, som, på samma gång den upprätthåller den antagna grundsatsen, tillika så nära som möjligt ansluter sig till bestående förhållanden och undviker former, som för vårt folks rättsuppfattning ställa sig främmande och tilläfvventyrs stötande.

I fråga om *parts erkännande* utgår förslaget från den uppfattning, som ligger till grund för 1734 års lags bestämmelse i detta ämne och betraktar sålunda erkännandet så väl i tvistemål som i brottmål såsom ett bevismedel. De bestämmelser förslaget ur denna synpunkt meddelar följa af sakens egen natur samt afse närmast att åt nämnda bevisinstitut gifva en mera fast och betryggande form och sålunda undanrödja den tveksamhet beträffande verkan af parts erkännande, som inom lagskipningen stundom försports.

Angående *vittnesbevisningen* har förslaget väl funnit en inskränkning af vittnesjäfven möjlig och befogad samt följaktligen utmönstrat åtskilliga af de nu stadgade vittnesjäfven, men å andra sidan har nödig

hänsyn tagits dertill, att fall kunna förekomma, då bristen på tillförlitlighet, vare sig i allmänhet eller i ett särskildt förhållande, uppnår en grad, som med afseende å gällande rättegångsförfarande gör pröfningen af bevisvärdet alltför svår och vanskelig för att lämpligen böra ega rum.

Med varsamhet behandlar förslaget jemväl dem, för hvilka vittnespligtens fullgörande mången gång skulle föranleda en allt för svår strid mellan sanningspligten och den naturliga benägenheten att icke blottställa sig sjelf eller sina närmaste.

I öfrigt afse de föreskrifter, som förslaget i förevarande ämne meddelar, hufvudsakligen dels att å ena sidan göra vittnestvånget mera verkamt än hittills, men å andra sidan tillika bereda vittne ökad trygghet mot förluster och onödiga besvär, dels ock att underlätta processledningen och i vissa afseenden förenkla formerna för vittnesbevisets upp-tagande.

Förslagets bestämmelser om *sakkunnige* och *skriftliga bevis* innebära allenast en naturlig utveckling af hvad i fråga om dessa bevismedel redan finnes stadgadt eller faktiskt gäller och äro, enligt utskottets åsigt, väl egnade att, för sist antydda fall, undanrödja den osäkerhet i lagskipningen, som saknaden af vägledande processuella föreskrifter icke kan undgå att framkalla.

Att i kapitlet om *syn* regler gifvits för domstols förfarande, då det gäller att genom iakttagelser å ett visst föremål bereda en tillförlitlig grundval för bedömandet af en tvistefråga, måste jemväl tillräknas förslaget som förtjenst.

I fråga deremot om den form, som i propositionen gifvits åt *parts ed*, har utskottet funnit sig icke kunna förorda densamma, utan har ansett nödigt bygga sitt förslag i denna del på en grundval principiellt olika den, hvarå propositionens bestämmelser hvila.

På sätt nya lagberedningen i ämnet anført, är enligt gällande rätt för partseden i allmänhet utmärkande, att endast ene parten, i regeln den icke bevisskyldige, höres på ed, att parts ed användes endast när half bevisning blifvit af den bevisskyldige parten förebragt angående viss af honom åberopad omständighet, att föremålet för edgången är på förhand bestämdt, så att parten, om han vill gå eden, har att utan tillägg eller förändring bekräfta det fastställda edstemat samt att verkan af edens afläggande eller bristande deråt är i lagen bestämd.

Villigt medgifver utskottet, att partseden i denna form icke står i fullständig öfverensstämmelse med grundsatsen om domarens fria bevispröfning äfvensom att åtskilliga beaktansvärda olägenheter äro förknipade med denna edsform eller den så kallade normerade eden. Icke

desto mindre har utskottet ansett sig icke kunna tillstyrka att den normerade eden, på sätt som skett i propositionen, utbytes mot ett edligt förhör med ene parten under friare former.

Såsom redan blifvit antydt, har nya lagberedningen i detta ämne afgifvit tvenne förslag, det ena med hufvudsakligt bibehållande af edens normering och det andra — det s. k. särskilda förslaget — grundadt på den princip, som sedermera lagts till grund för bestämmelsen om parts ed i Kongl. Maj:ts förslag — ett fritt edligt förhör med parten. Af en jemförelse mellan de båda förslagen skulle nemligen bäst ådagaläggas, med hvilkendera anordningen de största olägenheterna och svårigheterna vore förenade. För egen del ansåg beredningen en lagstiftning i ämnet böra byggas på det beståendes grund; och har beredningen, så vidt utskottet kunnat finna, framlagt öfvertygande skäl för sin uppfattning härutinnan. Ryggar man, anmärker sålunda beredningen, tillbaka för att taga steget fullt ut och lemna *båda* parterna tillfälle att edligen yttra sig i saken, måste *företrädet* till eden alltid bestämmas efter vissa i lagen angifna grunder. Hvilka grunder än härvid komme att gälla, blefve det alltid en fråga af högsta vikt, huruvida det beslut, som i ett gifvet fall tillämpat dessa och åt ene parten lemnat tillfälle att ensam yttra sig under ed, vore lagligen grundadt eller icke. Enkel rättvisa fordrade då, att åt den, som vore utestängd från eden, lemnades tillfälle att genom klagan i högre rätt få den frågan på förhand afgjord, huruvida eden rätteligen blifvit åt hans motpart anförtrodd. Ty sedan den edliga utsagan afgifvits, komme klagan öfver beslutet för sent; betydelsen af den beedigade utsagan häfdes ingalunda därför, att öfverrätten funne andre parten rätteligen vara den, som bort höras, och den antagna utgångspunkten förbjöde att höra den, som obehörigen utestängts från eden. Och för öfrigt kunde det för den part, som ej skall höras, vara af vikt att förekomma motpartens hörande, äfven om han sjelf icke hade utsigt att i hans ställe blifva hörd. Alldeles uppenbart vore detta fallet med den icke bevisskyldige parten, till hvars fördel saken måste utfalla, om hans motpart icke finge tillfälle att genom sitt edliga vittnesbörd åstadkomma bevisning emot honom. Men äfven för den bevisskyldige parten kunde det vara af vikt att få saken pröfvad i förefintligt skick, när han ansåge bevisningen vara afgörande, ehuru domaren underskattat dess betydelse.

Hvad sålunda anförts egde lika giltighet vare sig lagen principiellt gäfvade företrädet till eden åt den bevisskyldige eller lemnade det åt den icke bevisskyldige parten; alltid vore det för den part, som icke höres, angeläget att kunna söka rättelse i edgångsbeslutet, innan

motparten blifvit hörd. Men om detta företräde af lagen lemnades åt den icke beviskyldige parten, och om tillika fasthölls, att ed skall användas endast i det fall, att den beviskyldige parten förebragt en viss grad af sannolikhet för sin uppgift — om sålunda »värjemålseden» principiellt bibehölles — tillkomme ett annat skäl att medgifva klagan öfver edgångsbeslutet, innan det tillämpats. Den, hvilken det ålagts att yttra sig på ed, hade sannolikheten bestämdt emot sig; omständigheterna talade för, att han svikit sanningspligten, och man ville försöka, om han dristade på ed vidhålla hvad han sagt. Det vore visserligen för honom en förmån, att, om ed skall användas, den anförtros åt honom sjelf, icke åt den beviskyldige parten, men sjelfva förutsättningen för, att eds användande skall vara påkalladt, måste göra det för honom tungt att gå eden. Det kunde därför för den, som dömts till ed, vara angeläget att få edgångsbeslutet undanröjdt och sålunda vinna befrielse från valet mellan att besvärja hvad som hade skenet emot sig eller att ytterligare stärka detta intryck genom att undandraga sig förhöret samt först derefter söka åstadkomma en för sig fördelaktigare uppfattning hos domstolarne.

Om sålunda rätt att på förhand öfverklaga edgångsbeslutet icke skäligen kunde parterna förnekas, syntes man svårigen kunna undgå att normera eden. Åtminstone om, såsom hittills, partsed skulle användas endast i det fall, att någon, men icke öfvertygande bevisning förekommit, och företrädet till eden skulle bestämmas med afseende å beviskyldigheten, måste edgångsbeslutet hänföra sig till ett bestämt sakförhållande, med afseende å hvilket graden af förebragt bevisning och frågan om beviskyldigheten kunde med säkerhet bedömas. Utan föregående normering af edstemat vore detta icke gerna möjligt; hvarje osäkerhet i fråga om föremålet för eden vore egnad att förlama pröfningen af edgångsbeslutets behörighet och betaga denna pröfning dess verkan vid tillämpningen.

Utan att kunna dela den i principbetänkandet uttalade mening att partseden skulle kunna helt och hållet umbäras i en på fri bevispröfning grundad och derefter jemväl i öfrigt inrättad rättegångsordning, vågar utskottet emellertid hysa den förhoppning, att genomförandet af den fria bevispröfningens grundsats skulle, äfven med den begränsning, som i det föreliggande förslaget förordas, leda till en minskad användning af partseden. Såsom utskottet redan anført, anser utskottet lika med nya lagberedningen, att denna ed fortfarande bör vara normerad, och att lagstiftaren för närvarande i sina reformsträfvan-

den på partsedens område måste låta sig nöja med att söka undanrödja eller åtminstone förringa de olägenheter, som med den normerade edens bibehållande äro förknippade. Nya lagberedningens ur denna synpunkt uppgjorda förslag har i det hela synts utskottet tillfredsställande, och utskottet har för den skull byggt sitt förslag i ämnet på grundvalen af nämnda förslag. För de ändringar, utskottet deri företagit, lemnas här nedan redogörelse, och får utskottet, för undvikande af onödig vidlyftighet, i öfrigt hänvisa till de motiv för nya lagberedningens ifrågavarande förslag, som i dess betänkande ss. 116—128 finnas anförda.

Det föreliggande förslaget till *lag angående bevisning inför rätta*, hvars allmänna karakter likasom ock utskottets ställning till detsamma, utskottet här ofvan sökt att i korthet angifva, har synts utskottet i fråga om förslagets detaljbestämmelser böra föranleda följande erinringar.

3 och 4 §§.

På sätt nya lagberedningen anmärkt, torde någon principiell åtskillnad mellan erkännande i tvistemål och brottmål icke förefinnas. Att erkännandet i mål af sistnämnda beskaffenhet, det oaktadt, allmänneligen och jemväl i förslaget, icke tillägges samma betydelse som i tvistemål torde, såsom beredningen anført, nöjaktigt förklaras af den olika ställning domaren i mål af ena eller andra slaget intager till parterna med afseende å processledningen.

De omständigheter, som i förslagets 3 § angifvits såsom upphäfvande eller förringande verkan af ett i tvistemål gjordt erkännande, hafva i brottmålsprocessen enahanda betydelse, och jemväl der skall vid återkallandet af ett erkännande en pröfning ske likartad den, som i 3 § angifves. Ofvan antydda skiljaktighet mellan ett erkännande i tvistemål och ett erkännande, som afgifvits i brottmål, innebär, enligt utskottets åsigt, allenast att rätten, äfven der tillförlitligheten af ett i brottmål gjordt erkännande förringas af annat förhållande än förslagets 3 § uttryckligen angifver eller — hvilket icke sällan torde hända — af erkännandets egen beskaffenhet, skall ega att pröfva erkännandets bevisvärde.

Vid sådant förhållande och då det icke lärer kunna ifrågasättas, att ju icke äfven i ett brottmål af ringare art ett erkännande i och för sig kan göra vidare bevisning öfverflödig, men sådant icke med nödig tydlighet framgår af 4 §:s nuvarande affattning, har det synts

utskottet lämpligt att låta förslaget *tredje* paragraf omfatta både tvistemål och brottmål och att — jemte det såsom en allmängiltig sats uttalas att, om part inför rätta erkänt viss omständighet, vidare bevisning derom ej skall vara erforderlig — tillika i fråga om erkännandet i brottmål infoga en tilläggsbestämmelse af nyss angifvet innehåll.

Till dessa bestämmelser har utskottet i en särskild paragraf, den fjärde i utskottets förslag, fogat föreskrift derom att, der i lag för visst fall är föreskrifvet, att parts erkännande icke i och för sig utgör fullt bevis, sådant skall lända till efterrättelse. Härmed afses bland annat de s. k. indispositiva tvistemålen eller de mål i förslaget 4 § betecknade såsom »tvistemål af annan beskaffenhet, än i 3 § sägs» — hvilka, såsom äktenskapsskildnadsmålen, på grund af samhällets intresse undandragits parternas fria öfverenskommelse och i afseende å hvilka mål särskilda föreskrifter om bevisningen finnas meddelade.

5 §.

Bestämmelsen att rätten eger pröfva, huruvida förhör med den, som till vittne åberopats, må tillåtas, innebär visserligen icke annat än ett bekräftande af den befogenhet, som sjelfklart ingår i domarens processledande verksamhet, att pröfva huruvida den omständighet, hvarom till vittne åberopad person begäres blifva hörd, inverkar på målets utgång eller att genast afslå begäran om vittnesförhör med uppenbart jäfvig person; men då bestämmelsen, i det sammanhang, hvari den här förekommer, tilläfventyrs kan föranleda missförstånd, har utskottet ansett densamma böra utgå, helst, på sätt redan är antydt, densamma icke är af behof påkallad.

7 §.

I principbetänkandet var bland stadgandena angående vittnesjäfven upptagen följande bestämmelse:

Den, som eger del i saken allenast på den grund att han är lott-egare i aktiebolag eller medlem i kommunal samfällighet, korporation eller annan gemensamhet, för hvars förbindelse han ej omedelbart och personligen står i ansvar, må dock höras såsom vittne, om det af part yrkas och af domstolen pröfvas nödigt.

Lika med en reservant inom nya lagberedningen håller utskottet före, att en uttrycklig föreskrift i detta ämne är af behof påkallad.

Såsom anmärkts råder nemligen för närvarande mycken menings-skiljaktighet derom, huruvida kommunalmedlemmar, lottegarare i aktiebolag, ledamöter i föreningar o. d. skola anses hafva del i rättstvister, hvori kommunen, aktiebolaget eller föreningen är part. Då frågan, huruvida en domare, som egde lotter i ett aktiebolag, kunde anses hafva del i en sak, hvori bolaget var part, och följaktligen på sådan grund jäfvig i saken, den 16 januari 1878 förekom till afgörande af högsta domstolens båda afdelningar samfäldt, omfattade visserligen åtta ledamöter den mening, att nämnda förhållande icke innebure, att domaren, på sätt i 13 kap. 1 § rättegångsbalken sägs, egde del i den sak, hvori aktiebolaget var part. Men af sju ledamöter uttalades, att då aktieegare på grund af aktiebrevet hade delegarerätt i bolaget och följaktligen hade del i den sak, hvaruti aktiebolaget var part, han vore jäfvig i saken. Och ej sällan förekomma fall, då en underdomare förklarar sig jäfvig att handlägga mål, i hvilka den kommun, han tillhör, är part, under åberopande af del i saken såsom jäfsanledning.

För vinnande af en likartad rättstillämpning, hvilken med afseende å den praktiska betydelsen af denna jäfsfråga måste vara synnerligen önskvärd, har utskottet sålunda i ett andra stycke af 7 § i dess förslag infört bestämmelser af väsentligen samma innehåll som i principbetänkandets ofvan anförda uttalande förordas.

I ändamål att förekomma missbruk och med hänsyn jemväl till hvad grannlagenheten i sådant fall bjuder har embets- eller tjänstemans eller med dem i förevarande afseende likställd funktionärs rätt att, utan hinder af jäf, i egenskap af *målsegande* vittna om brott, som blifvit emot honom begånget under utöfningen af embetet, tjänsten eller uppdraget, ansetts böra inskränkas till det fall att annat vittne ej är att tillgå. Härigenom bringas ock ifrågavarande stadgande till nära öfverensstämmelse med gällande föreskrift i ämnet.

Såsom motiven till beredningens förslag upplysa, är det i sista punkten af förevarande paragraf inrymda stadgande, att i fråga om brott, som blifvit föröfvadt mot två eller flere, den ene af dem ej skall vara jäfvig att vittna om det, som händt den andre, hemtadt från principbetänkandet och de äldre lagförslagen samt innefattar en utvidgad tillämpning af den grundsats, som enligt kongl. förklaringen den 23 mars 1807 gäller för det fall, då klagan föres af menighet eller allmoge i en socken öfver kronobetjentes felaktighet i tjänsten.

Då emellertid en föreskrift härutinnan, af innehåll förslaget angifver, i tillämpningen kan befaras komma att någon gång verka stötande, har utskottet ansett bestämmelsen böra fräntagas dess ovilkor-

liga karakter och åt rätten öfverlemnad att i hvarje särskildt fall pröfva, huruvida vittnesförhöret må tillåtas eller icke.

För en dylik åtgärd talar ock analogin med bestämmelsen i 6 §:s andra stycke.

8 §.

Bestämmelserna i §:s andra stycke hafva synts utskottet böra inskränkas att gälla allenast i tvistemål. Det lärer nemligen icke kunna förnekas, att exemplet af en brottmålsransakning, der en åklagares hustru eller barn eller annan nära anhörig tillåtes att uppträda såsom vittnen, skulle innebära något för rättskänslan stötande, och har utskottet i betraktande häraf och då åklagaren, om åtalet underkännes, kan vara underkastad rekonventionstalan och ersättningsskyldighet samt sålunda i sådant afseende är likställd med part i vanlig mening, funnit betänklighet möta att låta den föreslagna jäfsfriheten vinna tillämpning i mål af sistnämnda beskaffenhet.

12 §.

Bestämmelsen i §:s tredje stycke att i hvarje fall der mot vittne göres annat jäf än som förut i § omförmäles, och anledning förekommer att jäfvet är lagligen grundadt, ändå att det ej kan strax fulltygas, rätten skall låta med förhöret anstå till annan dag, synes utskottet föranleda onödig tidsutdrägt och mången gång komma att innebära en obillighet mot vittnet och den part, som påkallat vittnet. Gällande lag — 17 kap. 8 § rättegångsbalken — innehåller i ämnet en alldeles motsatt föreskrift, i det att der påbjudes vittnets hörande vare sig skäl eller omständigheter som styrka gjordt jäf genast framtes, men jäfvet icke kan med fullt bevis fästas, eller den, som jäfvet gjort, icke finnes beredd att redan vid det tillfälle då jäfvet framställes förete sina bevis.

Då utskottet jemväl i detta afseende öfverlemnad åt rätten att efter sig företeende omständigheter pröfva, om jäfvadt vittne må genast höras eller om med förhöret bör anstå till annan dag, tror sig utskottet hafva träffat en anordning, som, medlande emellan de båda hvarandra motsatta uppfattningarne, tillgodoser såväl vittnets och vederbörande parts intressen i förevarande afseende, som ock krafvet derå, att domarens bevispröfning icke onödigtvis försvåras.

13 §.

Då §:s affattning i första punkten skulle kunna gifva anledning till det antagande att hvad som angående t. ex. vittnes ålder skall antecknas, bör, i händelse full visshet icke kan vinnas, genom vittnets egen uppgift eller andra vid rätten lemnade upplysningar, officiellt bestyrkas genom anskaffande af prestbetyg, men sådant icke torde vara förslaget mening, har utskottet i enlighet härmed jemkat §:ns redaktion.

22 §.

På sätt inom högsta domstolen blifvit anmärkt, torde i de flesta fall när vittnena äro flera, såsom hittills, ed kunna lämpligast samtidigt af dem afläggas. Såsom skäl för det föreslagna stadgandet att, der vittnen äro flera, de skola hvar för sig aflägga ed, har anförts, att det samtidiga edssvärjandet dels för rätten försvårade tillsynen derå att eden af hvarje vittne fullständigt afläggas och dels icke vore egnadt att låta betydelsen af nämnda handling i yttre måtto rätt framträda.

Utskottet vill emellertid erinra, att domaren redan nu är oförhindrad att affordra hvarje vittne särskild ed och att genomförandet af en ovilkorlig föreskrift derom icke skulle kunna undgå att föranleda onödig tidsutdrägt vid rättsförhandlingarne. Förvissadt derom att våra domstolar i allmänhet låta sig angeläget vara att upptaga vittneseden på ett värdigt och edens vigt motsvarande sätt, har utskottet följaktligen ur sitt förslag uteslutit ifrågavarande bestämmelse.

Det i andra punkten af § förekommande ordet »må» har utskottet vidare ersatt med ordet: *bör*. Fall kunna nemligen förekomma, då, i trots af all vaksamhet, förbudet icke *kan* upprätthållas, och för sådana fall skulle tillvaron af förbudsbestämmelsen i lagen kunna föranleda misstydingar. Det synes tillräckligt att allenast inskräpa vigten af att ifrågavarande ordningsregel i möjligaste måtto efterlefves.

25 §.

Såsom förslaget motiv upplysa, har det ansetts uppenbart att, i öfverensstämmelse med hvad för närvarande allmänt gäller, beslut, hvarigenom vittne vid vite fått sig förelagdt att iakttaga inställelse, bör delgifvas vittnet. Då emellertid saknaden af uttrycklig föreskrift

härom i en ny processlag lätteligen kunde föranleda den uppfattning att lagstiftaren funnit delgifning med vittne icke vidare böra ske, har utskottet, till förebyggande af slik missuppfattning, i sitt förslag till 25 § intagit en föreskrift i ämnet.

28 §.

Då det syntes ändamålsenligt att, på sätt jemväl mångenstädes lärer förfaras, vid bestämmandet af vittnesersättningsbelopp jemväl den part, som ej påkallat vittnet, der han vid förhöret är tillstädes, lemnas tillfälle att om beloppet yttra sig, har utskottet utbytt förslaget bestämmelse derom att der vittnet och den, som påkallat vittnet, ej sämjas om ersättningens belopp, rätten skall skilja dem emellan, emot ett stadgande, att, der ej parterna och vittnet om beloppet sämjas, rätten skall bestämma ersättningen efter ty skäligt pröfvas.

36 §.

I 17 kap. 9 § rättegångsbalken är för domaren tillåtet att i saker, som gå å lif, och andra svåra brottmål höra den, som jäfvad är, utan ed, der anledning är att dermed ljus i saken få; dock ej — heter det vidare — föräldrar och barn, äkta makar eller syskon, emot hvarannan, der saken ej angår dråp och mord, hvarom eljest all upplysning saknas.

Det föreliggande förslaget känner ej sist nämnda begränsning, men innehåller deremot i andra stycket af förevarande § den bestämmelse att det tvångsmedel — hemtning — som enligt förslaget skall inträda vid underlåtenhet att hörsamma rättens bud att för afgifvande af upplysning iakttaga inställelse, icke må användas beträffande den, som till den tilltalade står i det skyldskapsförhållande 8 § i förslaget omförmäler.

Den hänsyn till familjebandets helgd, som förestafvat sistberörda bestämmelse, synes utskottet emellertid följdriktigare böra föranleda till bibehållandet af gällande bestämmelser i ämnet. Å ena sidan bör sålunda, enligt utskottets uppfattning, den källa till upplysning, som hörandet af de närmast stående familjemedlemmarne eller dem, som tillhöra den i 17 kap. 9 § rättegångsbalken angifna grupp, kan erbjuda, allenast i yttersta nödfall anlitas, men å andra sidan torde samhällets intresse i uppdragandet af ett brott, så beskaffadt som i nämnda lagrum förutsättes, vara tillräckligt starkt för att, i fall af

tredska, rättfärdiga anlitan det af det föreslagna tvångsmedlet jemväl emot dem.

Tillräckliga skäl synas icke heller föreligga att, såsom i förslaget skett och under der angifven förutsättning, i nyssnämnda afseende stadga undantag för öfrige nära anhörige till den tilltalade.

Utskottet har följaktligen — jemte det utskottet till första stycket af §:n fogat ett tillägg, som bringar der gifna föreskrifter i öfverensstämmelse med hvad 17 kap. 9 § i detta ämne innehåller — tillika uteslutit sista punkten i §:ns andra stycke.

37 §.

Hvad förevarande § stadgar om domstols befogenhet att till sådant förhör, som i § omförmåles, låta inkalla annan, hvars rätt kan vara af förhöret beroende, utgör en föreskrift, som enligt utskottets förmenande allenast undantagsvis bör vinna tillämpning; och har utskottet i §:ns redaktion vidtagit en jemkning, egnad att tydligt framhålla utskottets berörda uppfattning.

52 §.

I ändamål att, på sätt utskottet funnit följdriktigt, bringa §:ns föreskrifter i öfverensstämmelse med hvad om ersättning till sakkunnig i 43 § sägs, har förevarande § undergått den förändring att, jemte det ersättning till tredje man, som i rättegången företett åberopad handling, förklarats skola utgifvas af part, som begärt handlingens företeende, tillika tydligt uttalats, att berörda ersättning skall stanna å den, som vid sakens slut rätten finner dertill skyldig.

En af denna förändring föranledd ytterligare jemkning i redaktionen af förevarande § torde finnas sjelfklar.

61 §.

Såsom redan anförts, har utskottet till grund för sitt förslag i fråga om parts ed, lagt nya lagberedningens på grundvalen af den normerade edens bibehållande uppgjorda förslag. 6 kapitlet i utskottets förslag motsvarar sålunda samma kapitel i sistnämnda förslag, och är jemväl paragrafföljden densamma.

I fråga varande 61 § hade i beredningens förslag följande lydelse:

»Har i tvistemål part till bestyrkande af sin uppgift angående viss

omständighet, hvaraf målets utgång beror, förebragt sådan bevisning, att uppgiften, ehuru ej styrkt, dock finnes sannolik; ege rätten till sanningens utrönande förelägga vederparten att, om han det förmår, med ed sig värja och förneka uppgiftens sanning.

I brottmål må ock, der till stöd för åtalet förekommit sådan bevisning, som nyss är sagd, värjemålsed åläggas den tilltalade; dock må det ej ske, när å brottet enligt lag kan följa straffarbete.»

Vid behandlingen af denna § har utskottet i två hänseenden funnit densamma böra undergå någon jemkning. Dels har nemligen utskottet ansett lämpligt att sjelfva lagen uttryckligt betonar, att tillgripandet af värjemålsed bör ega karakteren af en nödfallsutväg, som anlitas först när tillförlitlig upplysning angående den omständighet, edgången skall afse, icke på annat sätt står att vinna. Dels har utskottet vidare ansett betänkligt att för närvarande gå så långt i en begränsning af värjemålsedens användning i brottmål, att man skall förbjuda sådan ed, när å brottet enligt lag kunde följa straffarbete. En grupp af förbrytelser, beträffande hvilka värjemålseden åtminstone hittills spelat en temligen betydande roll såsom nödfallsbevis, skulle nemligen genom antagande af beredningens förslag ställas utom området för nämnda eds tillämplighet. Utskottet syftar härmed på de ringare misshandelsbrotten, i fråga om hvilka strafflatituden numera i fall, som i 14 kap. 15 § förutsättes, uppgår till straffarbete i ett år.

Erkännande betydelsen af de skäl, som tala för den af beredningen föreslagna gräns, finner utskottet sig, såsom redan blifvit antydt, icke kunna förorda densamma, utan har utskottet trott sig skapa en mera varsamt afvägd gräns, då utskottet förlagt densamma något högre på straffskalan och förbjudit användande af värjemålsed i brottmål, der å brottet kan enligt lag följa straffarbete *öfver ett år*.

63 §.

Förevarande § i beredningens förslag har icke föranledt till annan erinran än att för vinnande af likformighet i uttrycket: »saknar sundt förstånd» ansetts böra ersättas med de i 6 § af Kongl. Maj:ts förslag använda ordalagen: »saknar förståndets fulla bruk».

65 §.

Motsvarande § i beredningens förslag lyder:

»Då till ed dömes, sätte rätten i domen ut hvad under eden skall förnekas eller bekräftas, med iakttagande, der sakens beskaffenhet der-till föranleder, att åt parten lemnas öppet att inskränka förnekandet eller bekräftandet till en del af det, eden angår. Rätten bestämme ock, i den mån det lämpligen kan ske, huru edens afläggande eller bristande åt eden kommer att i hufvudsaken verka; dock må i brott-mål ej utsättas det straff, hvartill den tilltalade, derest han brister åt eden, skall vara förfallen.

Äro i målet flera påståenden, och kan ett eller flera af dem slut-ligen prövas utan ed, skall rätten när till ed dömes tillika meddela hufvudsakligt utlåtande i nämnda delar af målet.»

Genom föreskriften att, när till ed dömes, rätten skall bestämma, i den mån det lämpligen kan ske, huru edens afläggande eller bristande deråt kommer att i hufvudsaken verka, torde beredningen afsett, att den betydelse, som bör tilläggas edgångsbeslutet med afseende å den vidare sakpröfningen, skulle med full tydlighet framträda och beslutet blifva äfven formelt för samma pröfning bindande, på samma gång beredningen antagit, att härigenom anledning till öfverklagande af rättens slutliga utslag skulle i väsentlig mån bortfalla. På sätt vid förslaget granskning inom högsta domstolen af dess fleste ledamöter anmärktes, torde emellertid hvad sålunda åsyftats icke i någon afsevärd mån kunna med berörda anordning vinnas; och utskottet har för den skull icke upptagit densamma i sitt förslag.

Jemväl paragrafens senare stycke har synts utskottet böra ur förslaget utgå. Med fog har emot det der förekommande stadgande anmärkts, att detsamma vore mindre lämpligt, då de genom en och samma sak anhängiggjorda frågor sällan saknade allt sammanhang med hvarandra, utan vanligen vore så beroende den ena af den andra, att det vore vida lämpligare att de i första instansen afgjordes på en gång och sedermera samtidigt behandlades i de högre instanserna. För öf-rigt vore ju ett edgångsbeslut aldrig ett slutligt yttrande i den del af saken, som edgången afsåge, och redan af detta skäl borde ej heller samtidigt dermed slutligt yttrande meddelas i öfriga delar.

68 §.

Denna paragraf har i beredningens förslag följande lydelse:

»År till ed dömdt genom beslut, hvaremot part eger fullfölja talan i högre rätt, må beslutet ej vinna tillämpning innan det visats ega

laga kraft. Är viss dag för edgången i beslutet utsatt, och visas ej å den dag, att beslutet vunnit laga kraft, låte rätten målet hvila. Kommer part sedan och visar, att beslutet vunnit laga kraft, sätte rätten ut ny dag för edgången.»

Ehuruväl ordalagen i § synas gifva vid handen att beredningen afsett att i hvarje fall, då tillförlitlig upplysning icke kan å edgångsdagen vinnas, huruvida edgångsbeslut vunnit laga kraft, rätten icke skall hafva annan utväg öppen än att låta målet hvila och bero på anmälan, utvisa likväl motiven otvetydigt, att beredningen jemväl tänkt sig den utvägen att uppskjuta målets vidare handläggning till annan dag. Anlitandet af sist antydda utväg torde, enligt utskottets åsigt, tillerkännas företräde i de icke sällsynta fall, då rätten väl icke eger full visshet, om edgångsbeslutet vunnit laga kraft, men af en eller annan anledning har grundad anledning antaga, att så är förhållandet.

Utskottet har fördenskull i sitt förslag uttryckligen tillerkänt rätten befogenhet att i fall, som här förutsättes, välja emellan att uppskjuta målets handläggning till annan dag och att förklara detsamma hvilande, äfvensom för sistnämnda fall meddelat de ytterligare föreskrifter, som syns nödiga.

75 §.

Förevarande paragraf lyder enligt beredningens förslag:

»Finner rätten, der fråga är om skadestånd, upplysning angående skadans belopp icke kunna annorledes vinnas; må det tillåtas den part, som bör njuta skadestånd, att edligen bekräfta hvad han till ledning för skadans mätande uppgifvit; och pröfve rätten sedan tillförlitligheten af hvad parten sålunda bekräftat.

Ej må öfver beslut om sådan ed särskild klagan föras.»

Utskottet medgifver villigt, att de skäl, beredningen anfört för införandet af en allmän uppskattnings- eller värderingsed, innehålla åtskilligt beaktansvärdt, men har icke desto mindre ansett sig icke böra förorda förslaget. Parts anspråk på lättade utvägar att undfå ersättning för liden skada synes nemligen utskottet skäligen tillgodosedda genom de bestämmelser i detta ämne, som förslagets 2 § innehåller, och äfven om, på sätt beredningen anmärkt, tillvaron af dessa bestämmelser icke kan anses göra partens egen under den tillförlitligaste form afgifna utsaga öfverflödigt, torde dock nödig varsamhet kräfva, att lagstiftaren i detta ämne icke går för brådstört tillväga.

Utskottet har därför ansett värderingsed af part icke böra tillåtas utöfver de fall, der enligt 17 kap. 35 § rättegångsbalken sådan ed varit medgifven, och har förty i sitt förslag i stället upptagit de i nämnda lagrum förekommande bestämmelser, åt hvilka utskottet allenast sökt gifva en med förslaget i öfrigt öfverensstämmande form.

80 och 81 §§.

De i dessa §§ vidtagna ändringar äro föranledda af utskottets beslut att bygga bestämmelserna om parts ed på grundvalen af den normerade edens bibehållande och torde icke tarfva närmare förklaring.

De föreliggande förslagen till *lagar* angående *ändrad lydelse af 5 kap. 1 § ärfdabalken, samt ändring i 14 kap. jordabalken och förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 maj 1855* hafva icke föranledt någon erinran från utskottets sida.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt hemställer utskottet

1:o) att Riksdagen, med förklarande att Kongl. Maj:ts proposition, såvidt den angår förslag till lag angående bevisning inför rätta, icke kan oförändrad bifallas, ville för sin del antaga följande

(Kongl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Lag

angående bevisning inför rätta.

I KAP.

Om bevis i allmänhet så ock om parts erkännande.

1 §.

I rättegång gälle såsom bevisadt det, hvarom rätten vid noggrant öfvervägande af allt, som i målet förekommit, finner sig öfvertygad; dock lände till efterrättelse hvad angående verkan af visst slag af bevis är i lag särskildt stadgad.

I domen skola angifvas de hufvudsakliga skäl, hvarå rätten grundar sin öfvertygelse.

2 §.

Finner rätten, der fråga är om skadestånd, part vara dertill berättigad, men är ej angående skadans omfång fullständig utredning förbragt; ege rätten bestämma skadeståndet till det belopp, som med afseende å upplysta eller eljest af rätten kända förhållanden pröfvas skäligt.

3 §.

Har i tvistemål, som kan genom förlikning mellan parterna avslutas, part inför rätten erkänt viss omständighet, vare vidare bevisning derom emot honom ej erforderlig.

Gör parten sannolikt, att er-

3 §.

Har part inför rätta erkänt viss omständighet, vare vidare bevisning derom emot honom ej erforderlig.

Gör parten sannolikt, att erkännandet varit föranledt af missuppfattning, eller att det tillkommit

(Kongl. Maj:ts förslag.)

kännandet varit föranledt af missuppfattning, eller att det tillkommit genom tvång eller förledande, skall erkännandet vara utan verkan. Återkallar parten eljest sitt erkännande, pröfve rätten med afseende å de skäl, som för återkallelsen åberopas, och öfriga omständigheter i saken, om och i hvad mån verkan af erkännandet genom återkallelsen förringas. Finnes erkännandet uppenbart osant, skall det lemnas utan afseende, ehvad det återkallas eller icke.

4 §.

I brottmål, så ock i tvistemål af annan beskaffenhet, än i 3 § sägs, ege rätten, med hänsyn till hvad i öfrigt förekommit i målet, pröfva, hvilken verkan såsom bevis må tilläggas parts erkännande.

II Kap.

Om vittnen.

5 §.

Vill part fästa sin talan med vittne, nämne vid rätten, der målet handläggas, den han till vittne åberopar; och pröfve rätten, huruvida förhöret må tillåtas.

(Utskottets förslag.)

genom tvång eller förledande, skall erkännandet vara utan verkan. Återkallar parten eljest sitt erkännande, pröfve rätten med afseende å de skäl, som för återkallelsen åberopas, och öfriga omständigheter i saken, om och i hvad mån verkan af erkännandet genom återkallelsen förringas. I brottmål ege ock rätten, der erkännandets tillförlitlighet förringas af annat förhållande eller af erkännandets beskaffenhet, pröfva, hvad verkan såsom bevis må det tillmätas. Finnes erkännande uppenbart osant, skall det lemnas utan afseende.

4 §.

Är i lag för visst fall föreskrifvet, att parts erkännande icke i och för sig utgör fullt bevis, lände det till efterrättelse.

II Kap.

Om vittnen.

5 §.

Vill part fästa sin talan med vittne, nämne vid rätten, der målet handläggas, den han till vittne åberopar.

(Kongl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

6 §.

Den är jäfvig att vittna, hvilken är yngre än femton år eller saknar förståndets fulla bruk, eller är förlustig medborgerligt förtroende.

Är den, som till vittne åberopas, under tilltal för brott, som kan medföra förlust af medborgerligt förtroende; pröfve rätten efter omständigheterna, huruvida åtalet bör utgöra hinder för hans hörande.

7 §.

Eger den, som till vittne åberopas, del i saken, ändå att han ej förer talan i målet, eller kan han af dess utgång vänta synnerlig nytta eller skada; vare han i det mål jäfvig att vittna.

I brottmål må målsegrande, ändå att han afsagt sig rätt till talan, ej höras såsom vittne; dock vare ej embets- eller tjänsteman eller den, som är förordnad eller vald att förätta offentligt tjensteärende eller utöfva annan allmän befattning eller kallad att tillhandagå vid offentlig förrättning, i egenskap af målsegrande jäfvig att vittna om brott, som blifvit emot honom begånget under utöfningen af embetet, tjensten eller uppdraget; ej heller vare i fråga om brott, som blifvit föröfvadt emot två eller flera, den ene af dem jäfvig att vittna om det, som händt den andre.

Den, som skäligen misstänkes för brott eller delaktighet deri, må ej höras såsom vittne angående brottet.

7 §.

Eger den, som till vittne åberopas, del i saken, ändå att han ej förer talan i målet, eller kan han af dess utgång vänta synnerlig nytta eller skada; vare han i det mål jäfvig att vittna.

I mål, som angår kommun, bolag eller förening vare medlem af eller delegare i den samfällighet ej i denna egenskap jäfvig att vittna, der han icke är enligt lag omedelbart och personligen ansvarig för samfällighetens förbindelser eller kan vänta synnerlig nytta eller skada af målets utgång.

I brottmål må målsegrande, ändå att han afsagt sig rätt till talan, ej höras såsom vittne; dock vare ej embets- eller tjänsteman eller den, som är förordnad eller vald att förätta offentligt tjensteärende eller utöfva annan allmän befattning eller kallad att tillhandagå vid offentlig förrättning, i egenskap af målsegrande jäfvig att vittna om brott, som blifvit emot honom begånget under utöfningen af embetet, tjensten eller uppdraget, der ej annat vittne är att

(Kongl. Maj:ts förslag).

8 §.

Den, som med part eller med någon, hvilken jemlikt 7 § är jäfvig i målet, är eller varit förenad i äktenskap, eller är trolofvad, eller är i rätt ned- eller uppstigande skyldskap eller svågerlag, eller är i den skyldskap, att den ene är den andres broder eller syster eller broder- eller systerbarn, eller är i svågerlag i ty, att den ene är eller varit gift med den andres syskon, vare i det mål jäfvig att vittna. Huruvida fosterföräldrar eller fosterbarn till part eller till någon, hvilken jemlikt 7 § är jäfvig, må vittna i målet, pröfve rätten efter omständigheterna i hvarje särskildt fall.

Ej skall det räknas för jäf, att vittne är i det förhållande här är nämndt till någon, som väl å tjenstens vägnar eller i egenskap af förmyndare eller såsom syssloman för kommun, bolag eller förening förer talan i målet, men sjelf icke eger sådan del i saken, som enligt 7 § utgör laga jäf, eller kan af målets utgång vänta synnerlig nytta eller skada.

(Utskottets förslag).

tillgå. I fråga om brott, som blifvit föröfvadt emot två eller flera, pröfve rätten efter omständigheterna, huruvida den ene af dem må vittna om det, som händt den andre.

Den, som skäligen misstänkes för brott eller delaktighet deri, må ej höras såsom vittne angående brottet.

8 §.

Den, som med part eller med någon, hvilken jemlikt 7 § är jäfvig i målet, är eller varit förenad i äktenskap, eller är trolofvad, eller är i rätt ned- eller uppstigande skyldskap eller svågerlag, eller är i den skyldskap, att den ene är den andres broder eller syster eller broder- eller systerbarn, eller är i svågerlag i ty, att den ene är eller varit gift med den andres syskon, vare i det mål jäfvig att vittna. Huruvida fosterföräldrar eller fosterbarn till part eller till någon, hvilken jemlikt 7 § är jäfvig, må vittna i målet, pröfve rätten efter omständigheterna i hvarje särskildt fall.

I tvistemål skall dock ej räknas för jäf, att vittne är i det förhållande här är nämndt till någon, som väl å tjenstens vägnar eller i egenskap af förmyndare eller såsom syssloman för kommun, bolag eller förening förer talan i målet, men sjelf icke eger sådan del i saken, som enligt 7 § utgör laga jäf, eller kan af målets utgång vänta synnerlig nytta eller skada.

(Kongl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

9 §.

Åsämjas parterna att låta den vittna, som enligt 7 eller 8 § är jäfvig, eller som för annat brott än mened är förlustig medborgerligt förtroende, må han såsom vittne höras, der rätten finner det lämpligt; dock må ej någon, som enligt 7 eller 8 § är jäfvig, utan sitt medgifvande förpligtas att aflägga vittnesmål.

10 §.

Är den, som till vittne åberopas, vid rätten tillstådes, vare han pliktig att strax aflägga vittnesmål, der rätten så förordnar.

Vill part kalla någon att aflägga vittnesmål, begäre hos domaren stämning å vittnet. Allmän åklagare, som å tjenstens vägnar förer talan vid underrätt, ege dock sjelf utfärda stämning å vittne, som han vill der åberopa.

11 §.

I stämning å vittne skall intagas uppgift å parterna och målet äfvensom tid och ort för inställelsen. Stämningen skall i hufvudskrift eller besannad afskrift tillställas vittnet så tidigt, att vittnet kan beqvämligen infinna sig vid rätten å tid, som i stämningen är utsatt.

12 §.

Innan vittne höres, efterfråge rättens ordförande, om jäf mot vittnet finnes.

Åberopas till vittne någon, som ej är känd, eller förekommer anledning att mot vittne finnes sådant jäf, som i 6 § omförmäles; förelägge rätten den part, som äskar vittnets hörande, att angående vittnet förbringa den upplysning, rätten finner nödig. Ej må vittnet höras innan sådan upplysning vunnits.

12 §.

Innan vittne höres, efterfråge rättens ordförande, om jäf mot vittnet finnes.

Åberopas till vittne någon, som ej är känd, eller förekommer anledning att mot vittne finnes sådant jäf, som i 6 § omförmäles; förelägge rätten den part, som äskar vittnets hörande, att angående vittnet förbringa den upplysning, rätten finner nödig. Ej må vittnet höras innan sådan upplysning vunnits.

(Kongl. Maj:ts förslag.)

Gör part mot vittne annat jäf, och förekommer anledning att jäfvet är lagligen grundadt, ändå att det ej kan strax fulltygas; låte rätten med förhöret anstå till annan dag, då parten har att styrka jäfvet, vid äfventyr att vidare rådrum för sådant ändamål ej medgifves.

Finnes, sedan vittne blifvit hördt, att det var jäfvigt, har rätten att derå fästa afseende då verkan af vittnesmålet bedömes.

13 §.

I rättens protokoll skall anteckning ske angående vittnes ålder, yrke och hemvist. Förekommer omständighet, hvilken rätten finner vara af särskild betydelse för bedömande af vittnets trovärdighet, varde sådant ock i protokollet anmärkt.

(Utskottets förslag.)

Gör part mot vittne annat jäf, och förekommer anledning att jäfvet är lagligen grundadt, ändå att det ej kan strax fulltygas; *pröfve rätten, om vittnet må genast höras eller med förhöret skall anstå till annan dag, och förelägge rätten den part, som gjort jäfvet, att det styrka, der vittnet blifvit strax hördt, å viss dag och, der med förhöret skall anstå, å den dag, till hvilken förhöret uppskjutits*, vid äfventyr att vidare rådrum för sådant ändamål ej medgifves.

Finnes, sedan vittne blifvit hördt, att det var jäfvigt, har rätten att derå fästa afseende då verkan af vittnesmålet bedömes.

13 §.

Rättens ordförande tillfråge vittnet om dess ålder, yrke och hemvist; hvad derom upplyses, skall i protokollet antecknas. Förekommer omständighet, hvilken rätten finner vara af särskild betydelse för bedömande af vittnets trovärdighet, varde sådant ock i protokollet anmärkt.

14 §.

Förr än vittne afgifver sin berättelse, skall vittnet med hand å bok aflägga denna ed: »Jag N. N. lofvar och svär vid Gud och hans heliga evangelium, att jag skall vittna och gifva till känna allt, hvad jag vet i denna sak händt och sant vara, så att jag ej något förtiger, tillägger eller förändrar; så sant mig Gud hjelpe till lif och själ.»

*(Kongl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)***15 §.**

Vittne må ej utan sitt medgifvande höras angående omständighet, hvars uppenbarande kan utsätta vittnet eller någon, till hvilken vittnet står i det förhållande, 8 § omförmäler, för åtal. Framställes till vittnet fråga angående sådan omständighet, ege vittnet förty vägra att besvara frågan.

16 §.

Är genom allmän lag eller särskild författning någon ålagdt att ej uppenbara hvad han på grund af embete, tjenst eller annan befattning får sig bekant; må han ej om sådant höras såsom vittne, med mindre han blifvit i laga ordning löst från sin förpligtelse. Ej heller må den, som blifvit anlitad att föra parts talan i rättegång eller deri honom biträda, utan hufvudmannens medgifvande höras såsom vittne om hvad han för fullgörande af det uppdrag fått sig förtrodt.

17 §.

Eftergifva parterna å ömse sidor vittneseden, varde vittnet hördt utan ed, om rätten finner det kunna tillåtas.

18 §.

Sedan vittne aflagt ed, erinre rättens ordförande vittnet om edens vigt och betydelse. Är eden eftergifven, varde vittnet erinradt, att derigenom vittnets förpligtelse och ansvar icke förringas.

Förekommer anledning att vittne till följd af bristande religionskunskap icke rätt förstår edens vigt, ege rätten hänvisa vittnet till dess själasörjare att af honom erhålla nödig undervisning.

19 §.

Vittne skall muntligen och i ett sammanhang afgifva sin berättelse. Rättens ordförande har att till vittnet framställa de frågor, som erfordras för vinnande af säker och fullständig upplysning om hvad vittnet har sig bekant i målet. Part vare berättigad att genom rättens

(Kongl Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

ordförande till vittnet framställa frågor angående sådant, som hör till saken.

Skriftlig berättelse, som af vittne åberopas, må ej uppläsas innan vittnet muntligen afgifvit sin utsaga, der ej rättens ordförande med afseende å särskilda omständigheter finner det böra medgifvas.

20 §.

Vittnes berättelse skall strax upptecknas och för vittnet uppläsas. Rättens ordförande inhemte derefter vittnets förklaring, om dess utsaga är rätteligen fattad; och varde förklaringen i protokollet anmärkt. Påminner sig vittnet sedan något mera, förr än i saken är dömdt, gifve det strax rätten till känna.

21 §.

Förekommer anledning att vittne i parts närvaro af rädsla eller annan orsak ej fritt utsäger sanningen, eller hindrar part vittne i dess berättelse genom att falla vittnet i talet eller annorledes; ege rätten förordna, att parten ej må vara tillstädes medan vittnet höres.

Sedan parten åter förekallats, skall vittnets berättelse uppläsas för parten; och ege han derefter att genom rättens ordförande till vittnet framställa de frågor, hvartill anledning må finnas.

22 §.

Äro vittnen flera, skola de hvar för sig aflägga ed och särskildt höras. Ej må under förhör med vittne vara tillstädes annat vittne, som senare skall höras.

22 §.

Äro vittnen flera, skola de hvar för sig höras. Ej bör under förhör med vittne vara tillstädes annat vittne, som senare skall höras.

23 §.

Finns vittnens utsagor mörka eller stridiga, må rätten ställa vittnena till förhör emot hvarandra.

Pröfvas nödigt, att någon, som vittnat i målet, ånyo höres, ege rätten förordna om vittnets inkallande.

(Kongl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag.)

24 §.

Skall någon, som vittnat i målet, å nyo höras, må han vittna å förut aflagd ed; och varde han om den ed af rättens ordförande erinrad.

25 §.

Är vittne, som blifvit lagligen kalladt, ej tillstädes när målet företages till behandling, och visas ej laga förfall, dömes till böter från och med fem till och med ett hundra kronor; och förelägge rätten vittnet vid vite att inställa sig å annan tid. Kommer ej vittnet ändå, må vittnet till rätten hemtas. I brottmål, deri den tilltalade hålles häktad, må rätten genast låta hemta vittne, som utan styrkt laga förfall uteblifvit.

Afstår den, som låtit kalla vittnet, från sin begäran om vittnets hörande, eller kommer eljest frågan derom att förfalla; må ej vittnet sedan för uteblifvande dömas till böter eller fällas att utgifva vite.

Vittne, som blifvit dömdt till böter eller fäldt att utgifva vite, ege söka ändring i beslutet genom besvär.

25 §.

Är vittne, som blifvit lagligen kalladt, ej tillstädes när målet företages till behandling, och visas ej laga förfall, dömes till böter från och med fem till och med ett hundra kronor; och förelägge rätten vittnet vid vite att inställa sig å annan tid. *Föreläggande, hvarom nu är sagdt, skall vittnet delgifvas.* Kommer ej vittnet ändå, må vittnet till rätten hemtas. I brottmål, deri den tilltalade hålles häktad, må rätten genast låta hemta vittne, som utan styrkt laga förfall uteblifvit.

Afstår den, som låtit kalla vittnet, från sin begäran om vittnets hörande, eller kommer eljest frågan derom att förfalla; må ej vittnet sedan för uteblifvande dömas till böter eller fällas att utgifva vite.

Vittne, som blifvit dömdt till böter eller fäldt att utgifva vite, ege söka ändring i beslutet genom besvär.

26 §.

Vägrar vittne att aflägga vittnesmål eller att besvara framställd fråga, pröfve rätten de skäl, vittnet åberopar, och gifve sitt utslag

(Kongl. Maj:ts förslag.)

Utskottets förslag.)

deröfver. Förklaras vittnets vägran ej vara lagligen grundad, men tredskas vittnet ändå; förelägge rätten vittnet vid vite och, der vittnet ej deraf låter sig rätta, vid äfventyr af häkte att fullgöra sin skyldighet. Ej må af anledning, som nu är sagd, någon i samma mål ådömas viten till högre sammanlagdt belopp än fem hundra kronor eller hållas i häkte under längre tid än sammanlagdt sex månader. Vittne, som blifvit i häkte insatt, skall åter för rätten inställas i stad inom fjorton dagar och å landet inom sex veckor; erfordras för den skull urtima ting, gälle derom hvad om urtima ting för ransakning med häktad finnes stadgadt.

Återkallar den, som åberopat vittnet, sin begäran om vittnets hörande, eller kommer eljest frågan derom att förfalla; vare angående tillämpning af förelagdt vite lag, som i 25 § sägs: är vittne i häkte insatt, förordne rätten, att vittnet genast skall ur häktet lösgifvas.

27 §.

1 mom. I beslut, hvarigenom rätten förklarat vittnes vägran att aflägga vittnesmål eller att besvara framställd fråga icke vara lagligen grundad, ege vittnet söka ändring genom besvär. Utan hinder af sådan klagan må tvångsmedel, hvarom i 26 § sägs, mot vittnet användas, der rätten finner omständigheterna dertill föranleda och förbud från högre rätt ej kommer. Har vittne enligt 26 § fälts att utgifva vite, ege vittnet söka ändring i beslutet genom besvär.

2 mom. Vill vittne klaga öfver rättens beslut om vittnets hållande i häkte, gälle derom hvad om klagan öfver beslut rörande häktning är för brottmål stadgadt.

28 §.

Den, som påkallat vittne, ersätte vittnet dess resekostnad, uppehälle och tidspillan. Sämjas de ej om beloppet, lägge rätten dem emellan efter ty skäligen pröfvas. Vittne, som enligt rättens beslut blifvit hemtadt, skall sjelf vidkännas hemtningskostnaden.

Kallas någon att aflägga vittnes-

28 §.

Den, som påkallat vittne, ersätte vittnet dess resekostnad, uppehälle och tidspillan. Sämjas ej parterna och vittnet om beloppet, bestämme rätten ersättningen efter ty skäligen pröfvas. Vittne, som enligt rättens beslut blifvit hemtadt, skall sjelf vidkännas hemtningskostnaden.

Kallas någon att aflägga vittnes-

(Kongl. Maj:ts förslag.)

mål vid annan domstol än den under- rätt, inom hvars domvärjo vittnet har sitt hemvist, och är detta beläget på längre afstånd än femtio kilo- meter från det ställe, der förhöret skall hållas; vare den part, som på- kallat vittnet, skyldig att i förskott till vittnet utgifva skjutspenningar för en häst fram och åter eller, der jernvägs- eller ångbåtslägenhet kan för resan eller någon del deraf be- gagnas, afgift för billigaste plats å bantåg eller ångbåt.

Om ersättning till vittne, som i brottmål af allmän åklagare eller enligt rättens förordnande inkallats, är särskildt stadgad.

(Utskottets förslag.)

mål vid annan domstol än den under- rätt, inom hvars domvärjo vittnet har sitt hemvist, och är detta be- läget på längre afstånd än femtio kilometer från det ställe, der för- höret skall hållas; vare den part, som påkallat vittnet, skyldig att i förskott till vittnet utgifva skjuts- penningar för en häst fram och åter eller, der jernvägs- eller ång- båtslägenhet kan för resan eller någon del deraf begagnas, afgift för billigaste plats å bantåg eller ångbåt.

Om ersättning till vittne, som i brottmål af allmän åklagare eller enligt rättens förordnande inkallats, är särskildt stadgad.

29 §.

I rättens beslut angående ersättning, hvarom i 28 § sägs, ege såväl vittnet som den, hvilken dömts att till vittnet utgifva ersättnin- gen, söka ändring genom besvär; dock må beslutet genast verkställas.

30 §.

Vistas vittne, som vid underrätt åberopas, utom rättens domvärjo, och hindras vittnet af sjukdom eller annan giltig orsak att inställa sig vid rätten, eller finnes inställelsen medföra oskäligen kostnad; ege rätten uppdraga åt annan underrätt att hålla vittnesförhöret.

Förordnar öfverrätt eller Konungen om vittnes hörande, bestämme tillika, efter ty lämpligast finnes, hvar vittnet skall höras.

31 §.

Kan vittne till följd af sjukdom eller ålderdomssvaghet ej inställa sig vid domstol, varde vittnet afhördt i sin bostad. När förhöret hålles af häradsrätt, vare oj erforderligt, att af nämnden flere än två sitta i rätten.

(Konj. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

32 §.

Nu kommer part å tid, då målet icke är före vid rätten, och söker att få vittne hört: visar parten, att i följd af vittnets sjukdom eller af annan orsak det icke utan våda kan anstå med vittnets hörande; ege rätten, ändå att vederparten ej blifvit hörd öfver ansökningen, förordna om vittnesförhöret. Handlägges målet vid häradsrätt, och kan ej dess beslut afvaktas, ege rättens ordförande meddela förordnande, som nu är sagdt.

33 §.

Har rätten jemlikt 30 eller 31 § förordnat om vittnes hörande vid annan domstol eller i vittnets bostad, och är ej i beslutet utsatt dag för förhöret, eller har i fall, som 32 § omförmäler, rätten eller dess ordförande tillåtit vittnes hörande; åligge den part, som åberopat vittnet, att om dagen för förhöret underrätta vederparten så tidigt, ått denne kan vid förhöret sig inställa. Sker det ej, och visas icke giltig ursäkt, varde förhöret instäldt, der ej vederparten är tillstädes.

Finnes i brottmål, deri den tilltalade hålles häktad, nödigt, att vittne höres vid annan domstol än den, der målet är anhängigt, eller skall i sådant mål rätten hålla vittnesförhör i fall, som 31 eller 32 § afser; åligge den domstol, som skall hålla förhöret, att föranstalta ej mindre att den tilltalade, der det utan synnerlig olägenhet kan ske, varder vid förhöret instäld, än ock att nödig underrättelse meddelas åklagaren i målet.

34 §.

Gör part, när vittne skall höras vid annan domstol än den, der vittnet åberopats, mot vittnet jäf, som förut ej pröfvats, eller vägrar vittnet att aflägga vittnesmål eller att besvara framställd fråga, och finner domstolen anledning förekomma, att jäfvet är lagligen grundadt, eller att vittnet eger skäl för sin vägran; varde förhöret instäldt och parten hänvisad att vid den domstol, der vittnet åberopats, påkalla pröfning af jäfvet eller af skälen för vittnets vägran.

(Kongl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

35 §.

Vistas vittne utom riket, och begär för ty part, att vittnet höres å utrikes ort, må rätten det tillåta, der giltiga skäl visas. Förhöret må ega rum vid utländsk domstol, inför svensk beskickning eller inför svensk konsul, som enligt lag eller Konungens bemyndigande eger anställa sådant förhör.

Har vederparten uppgifvit ombud å den ort, der förhöret skall hållas, bör ombudet i god tid förut underrättas om förhöret.

36 §.

I mål angående brott, hvarå straffarbete enligt lag kan följa, må den, som är jäfvig att vittna, höras utan ed, der anledning är att hans hörande kan lända till upplysning i målet och rätten finner det lämpligt.

Hörsammar ej den, som blifvit kallad att sålunda upplysningsvis höras, rättens bud, vare lag, som om vittne är stadgadt: är den, som skall höras, icke af den ålder eller sinnesbeskaffenhet, att enligt lag ansvar kan honom ådömas; ege rätten, der han tredskas, förordna, att han skall till rätten hemtas. Ej må dock någon, som till den tilltalade är i det förhållande, hvarom i 8 § sägs, tvingas att komma tillstädes.

I fråga om ersättning för inställelsen ege den, hvilken upplysningsvis höres, enahanda rätt som vittne.

36 §.

I mål angående brott, hvarå straffarbete enligt lag kan följa, må den, som är jäfvig att vittna, höras utan ed, der anledning är att hans hörande kan lända till upplysning i målet och rätten finner det lämpligt; dock ej föräldrar och barn, äkta makar eller syskon emot hvarannan, der saken ej angår mord eller dråp, hvarom eljest all upplysning saknas.

Hörsammar ej den, som blifvit kallad att sålunda upplysningsvis höras, rättens bud, vare lag, som om vittne är stadgadt: är den, som skall höras, icke af den ålder eller sinnesbeskaffenhet, att enligt lag ansvar kan honom ådömas; ege rätten, der han tredskas, förordna, att han skall till rätten hemtas.

I fråga om ersättning för inställelsen ege den, hvilken upplysningsvis höres, enahanda rätt som vittne.

(Kongl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

37 §.

Söker någon att till framtida säkerhet få vittne hördt angående omständighet, hvarom han ej har rättegång med annan; profve domstolen, huruvida sökandens rätt kan bero deraf, att vittnet höres. Finnes det, och afses ej att genom förhöret vinna upplysning angående brott eller skamlig gerning, varde vittnet hördt, der ej jäf kan utletas. Finner domstolen tillfälle böra lemnas annan, hvars rätt kan vara beroende af vittnesförhöret, att dervid närvara, låte domstolen genom sökandens försorg kalla honom till förhöret; och njute han för inställelsen skälig ersättning.

Ej vare någon pliktig att för vittnesmåls afläggande i fall, som här är sagdt, inställa sig vid annan domstol än den underrätt, inom hvars domvärjo han har sitt hemvist.

37 §.

Söker någon att till framtida säkerhet få vittne hördt angående omständighet, hvarom han ej har rättegång med annan; profve domstolen, huruvida sökandens rätt kan bero deraf, att vittnet höres. Finnes det, och afses ej att genom förhöret vinna upplysning angående brott eller skamlig gerning, varde vittnet hördt, der ej jäf kan utletas. *Finner domstolen särskild omständighet föranleda, att tillfälle bör lemnas annan, hvars rätt kan vara beroende af vittnesförhöret, att dervid närvara, låte domstolen genom sökandens försorg kalla honom till förhöret; och njute han för inställelsen skälig ersättning.*

Ej vare någon pliktig att för vittnesmåls afläggande i fall, som här är sagdt, inställa sig vid annan domstol än den underrätt, inom hvars domvärjo han har sitt hemvist.

III KAP.

Om sakkunnige.

38 §.

Finnes för profning af fråga, som icke utan särskild insigt i viss vetenskap, konst eller handtering kan bedömas, nödigt att inhämta yttrande af sakkunnig; höre rätten öfver frågan myndighet, embets-

(Kongl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

eller tjänsteman eller annan, som är satt att tillhandagå med yttrande i det ämne, frågan rör, eller nämne en eller flera för redbarhet och för skicklighet i ämnet kända personer att afgifva yttrande.

39 §.

Vid val af sakkunnig har rätten att tillse, att uppdraget ej lemnas någon, som till saken eller till någondera parten är i sådant förhållande, att derigenom hans tillförlitlighet kan anses förringad.

40 §.

Nämnes till sakkunnig någon, som icke på grund af embete, tjänst eller annat allmänt uppdrag har att afgifva yttrande i frågan; förordne rätten tillika, huruvida den sakkunnige har att afgifva skriftligt utlåtande eller skall muntligen vid rätten meddela upplysning.

41 §.

Ej må någon, som icke å embetets vägnar eller eljest på grund af allmänt uppdrag har att afgifva yttrande såsom sakkunnig, mot sin vilja dertill förpligtas. Den, som åtagit sig sådant uppdrag, må sedan ej utan giltig ursäkt undandra sig att det fullgöra; tredskas han, ege rätten hålla honom dertill medelst vite.

Sakkunnig, som blifvit fäld att utgifva vite, ege söka ändring i beslutet genom besvär.

42 §.

Sakkunnig, hvars yttrande ej afgifves å embetets vägnar eller eljest på grund af allmänt uppdrag, skall, der rätten så förordnar, aflägga ed, att han skall efter bästa förstånd och samvete fullgöra det uppdrag, som honom i målet lemnats.

Eden skall inledas och avslutas så, som i 14 § angående ed af vittne stadgas. Är af den sakkunnige skriftligt utlåtande afgifvet, varde eden derefter lämpad; och må i ty fall eden afläggas vid den underrätt, som för den sakkunnige är lägligast.

(Kongl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

43 §.

Sakkunnig njute för sitt biträde skälig godtgörelse efter ty rätten bestämmer. Om ersättning till sakkunnig, som å embetets vägnar eller eljest på grund af allmänt uppdrag har att afgifva yttrande, gälle hvad särskildt stadgas.

Ersättning skall utgifvas af käranden eller, der målet är i högre rätt fullföljdt, af klaganden, men stanna å den, som vid sakens slut rätten finner dertill skyldig. I brottmål, der allmän åklagare å tjenstens vägnar förer talan, skall ersättningen förskottsvis utgå af allmänna medel.

I rättens beslut angående ersättningen ege såväl den sakkunnige som den, hvilken dömts att till honom utgifva ersättningen, söka ändring genom besvär; dock må beslutet genast verkställas.

44 §.

Hvad här ofvan i detta kapitel är stadgadt skall ock ega tillämpning i fall, då rätten finner nödigt att vid besigtning eller undersökning af visst föremål anlita biträde af sakkunnig.

45 §.

Är i allmän lag eller särskild författning meddelad föreskrift angående sakkunnigs hörande i visst fall, lände den till efterrättelse.

46 §.

Vill part hafva sakkunnig, som ej är nämnd af rätten, hörd i målet, gälle derom hvad i II kap. om vittne är stadgadt.

IV KAP.

Om skriftliga bevis.

47 §.

Företer part skriftlig handling att dermed styrka sin talan, pröfve rätten handlingens beskaffenhet och rigtighet, så ock hvad vitsord och verkan den i målet eger.

(Kongl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

48 §.

Finnes handling, som part åberopar, i motpartens värje, och är anledning att af handlingen kan i målet vinnas upplysning, som eljest ej är att tillgå; vare den part, som innehar handlingen, skyldig att den på rättens anmaning förete. Undandraget han sig det, pröfve rätten, hvilken verkan såsom bevis må tilläggas denna underlåtenhet. Rätten ege ock, der sådant finnes nödigt, genom vite tillhålla den part, som innehar handlingen, att den vid rätten förete; dock må ej i brottmål vite föreläggas den tilltalade.

49 §.

Nu finnes handling, som af part åberopas, hos annan än motparten: pröfvas partens rätt väsentligen bero deraf, att handlingen företes, och är den ej annorledes att tillgå; ege rätten medelst vite tillhålla den, som innehar handlingen, att den vid rätten förete. Är anledning att handlingens företeende kan lända innehafvaren eller någon, som till honom står i det förhållande, 8 § omförmäler, till skada eller synnerlig olägenhet; må ej honom åläggas att förete handlingen.

Hvad nu är sagdt ege ej tillämpning å den, som å embetets vägnar innehar handling, hvilken till bevis i målet åberopas.

50 §.

Har någon, som ej är part i målet, blifvit jemlikt 49 § fäld att utgifva vite, ege han söka ändring i beslutet genom besvär.

51 §.

Den, som jemlikt 48 eller 49 § skall förete handling, ingifve den i hufvudskrift, der ej rätten finner styrkt afskrift vara för ändamålet till fyllest. Innehåller handlingen jemväl sådant, som icke rör saken och som innehafvaren ej vill hafva kunnigt, ege han till rätten ingifva utdrag af handlingen jemte intyg, som af rätten godkännes, att intet, som angår saken, uteslutits.

(Kongl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

52 §.

Den, hvilken jemlikt 49 § skall förete handling, njute för besvär och kostnad, som af sådan anledning honom tillskyndas, ersättning, efter ty rätten pröfvar skäligt, af den part, hvilken begärt handlingens företeende. Nöjes endera ej åt rättens beslut, ege deri söka ändring genom besvär; dock må beslutet genast verkställas.

52 §.

Den, hvilken jemlikt 49 § skall förete handling, njute för besvär och kostnad, som af sådan anledning honom tillskyndas, ersättning, efter ty rätten pröfvar skäligt. *Ersättningen skall utgifvas af den part, som begärt handlingens företeende, men stanna å den, som vid sakens slut rätten finner dertill skyldig. I rättens beslut angående ersättningen ege såväl den, som företett handlingen, som den, hvilken dömts att till honom utgifva ersättningen, söka ändring genom besvär; dock må beslutet genast verkställas.*

53 §.

Huru i brottmål handling, som kan tjena till bevis, må tagas i beslag, derom gälle hvad särskildt stadgas.

V KAP.

Om syn.

54 §.

Finnes i mål, som är anhängigt vid underrätt, för sakens utredning eller pröfning nödigt, att rätten besigtigar föremål, som ej kan till rätten flyttas; träde rätten samman å stället, der föremålet finnes, att hålla syn.

55 §.

Pröfvas syn nödig i mål, som är anhängigt vid öfverrätt, förordne rätten en af sina ledamöter att hålla synen och kalle två underdomare

*(Kongl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

i orten att dervid biträda; meddele derjemte erforderliga föreskrifter om vittnens hörande och tillkallande af sakkunnigt biträde vid synen. Öfverrätten ege ock, der det finnes lämpligare, uppdraga åt underrätten i orten att synen förrätta. Det protokoll, som vid synen föres, varde till öfverrätten ingifvet, och döme öfverrätten sedan i saken.

56 §.

Finner Konungen mål, som dragits under dess pröfning, ej kunna afgöras utan syn, förordne Konungen, huru synen skall hållas.

57 §.

Skall syn hållas af häradsrätt, ege rättens ordförande, der biträde af sakkunnig vid synen finnes nödigt, enahanda befogenhet, som jemlikt 44 § tillkommer rätten.

58 §.

Kostnad för syn skall gäldas såsom i 43 § föreskrifves beträffande kostnad för sakkunnigs biträde.

59 §.

Är i allmän lag eller särskild författning för visst fall meddelad föreskrift angående syn, lände den till efterrättelse.

60 §.

Hvad i IV kap. stadgas angående skyldighet för den, som innehar skriftlig handling, att den vid rätten förete, skall i tillämpliga delar gälla i fråga om annat föremål, som rätten aktar nödigt att för målets utredning eller pröfning taga under skärskådande.

(Kongl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

VI KAP.

Om parts ed.

61 §.

Har i tvistemål part till be-
styrkande af sin uppgift angående
viss omständighet, hvaraf målets
utgång beror, förebragt sådan be-
visning, att uppgiften, ehuru ej
styrkt, dock finnes sannolik; ege
rätten förordna, att andre parten
skall höras på ed angående den
omständighet. Möter mot hans
hörande sådant hinder, som i 63
eller 64 § sägs, eller äro parterna
ense, att den part, som åberopat
omständigheten, bör på ed höras;
må edligt förhör anställas med
denne part, så vida rätten finner
tillförlitlig upplysning kunna der-
igenom vinnas.

Äro å samma sida flera parter,
mot hvilkas hörande på ed hinder
ej möter, pröfve rätten, huruvida
det må anses nödigt, att de alla
höras, eller om förhör bör anställas
med allenast någon eller några af
dem.

62 §.

I brottmål må edligt förhör
enställas med den tilltalade, om till
stöd för åtalet förekommit sådan
bevisning, som i 61 § sägs; dock
må det ej ske när å brottet enligt
lag kan följa straffarbete.

VI KAP.

Om parts ed.

61 §.

Har i tvistemål part till be-
styrkande af sin uppgift angående
viss omständighet, hvaraf målets
utgång beror, förebragt sådan be-
visning, att uppgiften, ehuru ej
styrkt, dock finnes sannolik, och
*kan ej annorledes vinnas tillförlit-
lig upplysning angående den om-
omständighet; ege rätten till sannin-
gens utrönande förelägga vederparten
att, om han det förmår, med ed sig
värja och förneka uppgiftens sanning.*

*I brottmål må ock i fall, som
nyss är sagdt, värjemålsed åläggas
den tilltalade; dock må det ej ske,
när å brottet enligt lag kan följa
straffarbete öfver ett år.*

62 §.

*Kan part till följd af sjukdom
eller ålderdomssvaghet eller af annan
orsak icke antagas ega säker håg-
komst af det, hvarom upplysning
söktes; må ej till värjemålsed dömas.*

(Kongl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

63 §.

Edligt förhör må ej anställas med part, som är yngre än femton år eller saknar förståndets fulla bruk eller för mened är förlustig medborgerligt förtroende, ej heller med part, hvilken ed eljest icke kan utan synnerlig våda anförtros.

64 §.

Angående omständighet, hvarom part icke kan antagas ega säker kännedom, må han ej höras på ed.

65 §.

Finnes anledning att den part, hvilken bevisskyldigheten åligger, kunnat på annat sätt utan oskäligen kostnad eller svårighet åstadkomma upplysning om den omständighet förhöret skulle angå, må icke mot vederpartens bestridande förhöret tillåtas.

66 §.

I beslut, hvarigenom rätten för-

63 §.

Värjemålsed må ej ådömas den, som är yngre än femton år eller saknar förståndets fulla bruk eller för mened är förlustig medborgerligt förtroende, ej heller den, hvilken ed eljest icke kan utan synnerlig våda anförtros.

64 §.

Nu kan ej värjemålsed åläggas part, för ty att han icke på grund af egen iakttagelse eger kunskap om det, hvarom upplysning sökes, eller att sådant hinder möter, som i 62 eller 63 § sägs: pröfvas tillförlitlig upplysning kunna vinnas derigenom, att andre parten med ed bekräftar sin uppgift angående förhållandet; ege rätten åt honom uppdraga att, om han det förmår, aflägga sådan fyllnadsed; dock må det ej ske i brottmål.

65 §.

Då till ed dömes, sätte rätten i domen ut hvad under eden skall förnekas eller bekräftas, med iakttagande, der sakens beskaffenhet dertill föranleder, att åt parten lemnas öppet att inskränka förnekandet eller bekräftandet till en del af det, eden angår.

66 §.

Nöjes ej part åt beslut, hvar-

(Kongl. Maj:ts förslag.)

ordnar om edligt förhör med part, bör tydligt angifvas den omständighet, hvarom parten skall höras.

67 §.

Edligt förhör skall, om målet är anhängigt vid underrätt, hållas vid den rätt, så framt ej tvingande omständigheter det hindra; i ty fall ege rätten uppdraga åt annan underrätt att hålla förhöret. Är målet anhängigt vid öfverrätt eller hos Konungen, förordne öfverrätten eller Konungen, hvar förhöret skall ega rum.

Kan parten till följd af sjukdom eller ålderdomssvaghet ej inställa sig vid domstol, gälle hvad angående vittne är för dylikt fall i 31 § stadgad.

68 §.

Förekommer anledning att part, som skall på ed höras, till följd af bristande religionskunskap ej rätt förstår edens vigt, ege rätten hänvisa parten till hans själasörjare att erhålla nödig undervisning.

(Utskottets förslag.)

igenom blifvit dömdt till ed, lände beträffande fullföljd af talan till efterrättelse hvad i sådant hänseende gäller om rättens slutliga utslag i målet.

67 §.

Ed skall af part afläggas vid den underrätt, der målet blifvit anhängiggjort. Vistas parten utom den rätts domvärjo, och hindras han af sjukdom eller annan giltig orsak att inställa sig vid rätten eller finnes inställelsen medföra oskäligen kostnad; ege rätten tillåta, att eden afläggas vid annan underrätt. Är i mål, som blifvit anhängiggjort vid öfverrätt eller hos Konungen, till ed dömdt, förordne öfverrätten eller Konungen, hvar eden skall afläggas.

Kan parten till följd af sjukdom eller ålderdomssvaghet ej inställa sig vid domstol, gälle hvad angående vittne är för dylikt fall i 31 § stadgad.

68 §.

Är till ed dömdt genom beslut, hvaremot part eger fullfölja talan i högre rätt, må beslutet ej vinna tillämpning, innan det visats ega laga kraft. Är viss dag för edgången i beslutet utsatt, och visas ej å den dag, att beslutet vunnit laga kraft, ege rätten antingen uppskjuta målets vidare handläggning till annan dag eller ock förklara detsamma hvilande.

(Kongl. Maj:ts förslag).

(Utskottets förslag.)

Har målet förklarats hvilande och visar part sedan, att edgångsbeslutet vunnit laga kraft, sätte rätten ut ny dag för edgången, derest den part, som eden ålagts, ej genom förfallolöst uteblifvande å den för edgången först utsatta dag deråt brustit.

69 §.

Då edligt förhör med part skall hållas, erinre rättens ordförande parten, att hvad han vid förhöret uppgifver skall af honom till riktigheten med ed bekräftas; och varde derefter med parten anstaldt förhör angående den omständighet, som i edgångsbeslutet angifves. Sedan partens utsaga blifvit upptecknad, skall det upptecknade för parten uppläsas och denne tillfrågas, om hans utsaga blifvit rätteligen fattad.

Innan eden afläggas, bör rättens ordförande erinra parten om edens vigt och betydelse samt uppmana honom att, der hans utsaga i något afseende afviker från sanningen, deri göra rättelse. Sedan bekräfte parten med ed, att hans utsaga, sådan den blifvit af honom vidkänd, är sann.

Parts ed skall inledas med orden: »Jag N. N. svär och betygar vid Gud och hans heliga evangelium» och avslutas med denna försäkran: »så sant mig Gud hjelpe till lif och själ».

Bih. till Riksd. Prot. 1893. 7 Saml. 14 Häft.

69 §.

Ed skall inledas med orden: »Jag N. N. svär och betygar vid Gud och hans heliga evangelium» och avslutas med denna försäkran: »så sant mig Gud hjelpe till lif och själ».

(Kongl. Maj:ts förslag).

(Utskottets förslag).

70 §.

Kommer ej parten tillstådes å den för förhöret utsatta dag, och visas ej giltig ursäkt, må hans utvaro ej hindra målets afgörande.

71 §.

Rätten ege fritt bedöma, hvilken verkan bör tilläggas den omständighet, att part beedigat viss uppgift, eller att han undandragit sig edligt förhör eller vid sådant förhör vägrat att besvara viss fråga.

72 §.

Ej må parterna höras på ed emot hvarandra angående samma omständighet.

Visar sig vid förhör med part i tvistemål, att han till följd af minnessvaghet, bristande uppfattningsförmåga eller af annan orsak ej kan meddela bestämd uppgift om förhållandet; vare det med honom anställda förhöret ej hinder för andre partens hörande på ed.

70 §.

Innan ed afläggas, förklare rättens ordförande för parten det, som skall med ed fästas, och erinre honom om edens vigt och betydelse.

Förekommer anledning att parten till följd af bristande religionskunskap ej rätt förstår edens vigt, ege rätten hänvisa parten till hans själasörjare att erhålla nödig undervisning.

71 §.

Uteblifver part, som skall aflägga ed, å den dag, då han har att fullgöra edgången, och framter han ej laga förfall; ege sedan ej gå eden, der han ej visar, att han haft laga förfall men icke kunnat rätten det kungöra.

72 §.

Är till ed dömdt genom beslut, som eger laga kraft, men har, förr än tid för edgångens fullgörande var inne, parten aflidit eller eljest blifvit satt ur stånd att aflägga eden; vare edgångsbeslutet utan verkan, och den domstol, der målet blifvit anhängiggjort, tage målet å nyo under pröfning.

Lag samma vare, der parten är för'mened förlustig medborgerligt förtroende och sådant yppas innan tid för edgångens fullgörande är inne.

(Kongl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Är part å den tid, då edgången skall fullgöras, under tilltal förmenad, må med edgångsbeslutets tillämpning, anstå till dess öfver åtalet blifvit dömdt och utslaget vunnit laga kraft.

73 §.

Finner rätten, der fråga är om skadestånd, upplysning angående skadans belopp icke kunna annorledes vinnas, ege rätten tillåta den part, som bör njuta skadestånd, att edligen bekräfta, hvad han till ledning för skadans mätande uppgifvit.

73 §.

Sedan det visat sig, huruvida den, som dömts till ed, går eden eller deråt brister, skall slutligt yttrande i målet meddelas af den domstol der målet blifvit anhängiggjort.

74 §.

Har rätten enligt 61 eller 62 § meddelat förordnande om ene partens hörande på ed, utan att andre parten äskat eller medgifvit sådant förhör, ege denne senare part i beslutet söka ändring genom besvär; och må beslutet ej tillämpas, förr än det vunnit laga kraft eller blifvit slutligen fastställt.

I annat fall, än nu är sagdt, må beslut angående parts hörande på ed ej öfverklagas annorledes än i sammanhang med hufvudsaken.

Yppas, innan part blifvit på ed hörd, omständighet, som utgör laga hinder för förhöret eller föranleder, att förhöret finnes icke vidare vara nödigt eller lämpligt, ege rätten sjelf återkalla beslutet.

74 §.

Varder talan emot beslut, hvarigenom till ed blifvit dömdt, fullföljd i högre rätt, och finner rätten edgång ej böra ega rum; döme då i hufvudsaken, der målet är i det skick, att det kan ske.

(Kongl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

75 §.

Har part, som undandragit sig edligt förhör, fört klagan i hufvudsaken, och finner högre rätt beslutet om hans hörande på ed lagligen grundadt; ege rätten, der parten det yrkar och laga hinder ej möter, tillåta, att han varder på ed hörd.

75 §.

Då stöld är skedd, må rätten tillåta målseganden att edligen bekräfta hvad från honom stulet är och värdet derå, om det ej annorledes utletas kan; och pröfve rätten sedan tillförlitligheten af hvad målseganden sålunda bekräftat. Lag samma vare om den, som skada genom brand lidit, när den ej annars mäta kan.

Ej må öfver beslut om sådan ed särskild klagan föras.

76 §.

Äro i tvistemål, som kan avslutas genom förlikning, parterna ense, att, der ene parten edligen bekräftar sin uppgift eller sitt nekande, hvad sålunda bekräftas skall gälla utan vidare bevis, och finner rätten den omständighet, eden skulle angå, vara af beskaffenhet, att målets utgång deraf beror; låte rätten den part, hvilken ed sålunda bjuden är, aflägga eden; dock må det ej tillåtas, om den, som skulle gå eden, är för mened förlustig medborgerligt förtroende eller rätten eljest finner ed icke utan synnerlig våda kunna honom anförtros.

VII KAP.

Särskilda bestämmelser.

77 §.

Är vittne eller annan, som till upplysning i rättegång skall höras, icke mächtig svenska språket, ege rätten tillkalla någon, som kan såsom tolk biträda vid förhöret.

Är den, som skall höras, döf eller stum, må förhöret ske medelst skriftligen affattade frågor eller svar. Kan ej lämpligen så förfaras,

(Kongl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

må såsom tolk tillkallas någon, som förstår att meddela sig med den, som skall höras.

Hvad i III kap. stadgas om sakkunnig, som af rätten förordnas, skall i tillämpliga delar gälla om tolk; dock skall ersättning för biträde vid vittnesförhör utgifvas af den, som har att gälda ersättning till vittnet.

78 §.

Är den, som enligt denna lag skall aflägga ed, jude, bör edsförpligtelsen ske vid »Gud och hans heliga lag». Tillhör han främmande trossamfund, hvars lära ej tillstädjer honom att aflägga ed, eller är han af annan icke kristen lära än den mosaiska; förordne Konungen, huru förfaras bör.

79 §.

Förstår ej den, som skall aflägga ed, svenska språket, må eden afläggas å språk, som han förstår.

Den, som är stum, skall, der han är skrifkunnig, aflägga ed på det sätt, att han inför rätten egenhändigt skrifver och undertecknar eden.

80 §.

Angående tid och ordning för fullföljd af talan, som jemlikt 25 §, 27 § 1 mom., 29, 36, 41, 43, 50, 52 eller 74 § må genom besvär fullföljas, gälle hvad i fråga om klagan öfver slutligt utslag i brottmål är stadgad.

81 §.

Genom denna lag upphävas: 9 och 10 §§ i 14 kap. samt 1 §, första, tredje, fjerde och femte punkterna af 3 §, 4 till och med 11 §§, 13 till och med 31 §§, första

80 §.

Angående tid och ordning för fullföljd af talan, som jemlikt 25 §, 27 § 1 mom., 29, 36, 41, 43, 50 eller 52 § må genom besvär fullföljas, gälle hvad i fråga om klagan öfver slutligt utslag i brottmål är stadgad.

81 §.

Genom denna lag upphävas: 9 och 10 §§ i 14 kap. samt 1 §, första, tredje, fjerde och femte punkterna af 3 §, 4 till och med 11 §§, 13 till och med 31 §§, första

(Kongl. Maj:ts förslag:)

punkten af 32 § och 34 till och med 37 §§ i 17 kap. rättegångsbalken tillika med de särskilda stadganden, som utgöra förklaring eller ändring af nämnda lagrum eller tillägg deri;

hvad i 21 kap. 3 § rättegångsbalken föreskrifves om rättegångskostnad i det fall, då part kommit sin vederpart på edgång; så ock hvad i 25 kap. 5 § samma balk stadgas om fullföljd af talan emot edgångsbeslut; samt

hvad 4 och 5 mom. i 16 § af förordningen om nya strafflagens införande och hvad i afseende derå iakttagas skall den 16 februari 1864 stadga angående skyldighet för part att i visst fall göra sig urtjufva.

(Utskottets förslag:)

punkten af 32 § och 34 till och med 37 §§ i 17 kap. rättegångsbalken tillika med de särskilda stadganden, som utgöra förklaring eller ändring af nämnda lagrum eller tillägg deri; samt

hvad 4 och 5 mom. i 16 § af förordningen om nya strafflagens införande och hvad i afseende derå iakttagas skall den 16 februari 1864 stadga angående skyldighet för part att i visst fall göra sig urtjufva.

82 §.

Der i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till lagrum, som jemlikt 81 § upphört att gälla, skall motsvarande bestämmelse i denna lag tillämpas.

83 §.

Genom hvad här ofvan i 81 § blifvit förordnadt skola ej anses upphäfdas:

3 § i förordningen angående stämmingsmän den 10 augusti 1877, samt

34 § i förordningen om krigsdomstolar och rättegången deri den 11 juni 1868.

84 §.

Denna lag skall lända till efterrättelse från och med den 1 januari 1894; dock skola mål, som vid nämnda tid redan äro anhängiga, behandlas efter äldre lag.

samt

2:o) att Riksdagen, med bifall till propositionen i öfrigt, ville antaga följande, propositionen bilagda

Lag

angående ändrad lydelse af 5 kap. 1 § ärfdabalken.

Häri genom förordnas, att 5 kap. 1 § ärfdabalken skall erhålla följande förändrade lydelse:

Det barn, som dödt födes, må ej ärfva. Säg barnets fädernes fränder, att det var dödt födt, men visar modern, eller hennes arfvingar, att det var qvickt födt, ärfve då barn fader sin, moder barn sitt och hennes arfvingar henne. Faller annat arf, medan barnet ännu i moderlifvet är, och födes det med lif fram, vare lag samma. Dör modern i födseln, och barnet lefver efter henne, ärfve då det sin moder, och barnets arfvingar barnet.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1894; dock skall i mål, som då äro anhängiga, äldre lag tillämpas.

Lag

angående ändring i 14 kap. jordabalken.

Häri genom förordnas, att 4 § 14 kap. jordabalken skall upphöra att gälla, samt att 3 § samma kap. skall erhålla följande förändrade lydelse:

Nu vill någon med den synedom sig ej åtnöja; vädje då under hofrätt, som i rättegångsbalken sägs.

Denna lag skall lända till efterrättelse från och med den 1 januari 1894; dock skola mål, som vid nämnda tid redan äro anhängiga, behandlas efter äldre lag.

Lag

angående ändring i förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 maj 1855.

Härigenom förordnas, att 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 24 och 25 §§ i förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 maj 1855, 12 och 24 §§ sådana de lyda enligt förordningen den 12 september 1868, skola upphöra att gälla, samt att 23 § i förstnämnda förordning skall erhålla följande ändrade lydelse:

Räkning å varor, utborgade till köpman utan aftal om öppen kredit, skall gäldenären bevisligen tillställas senast inom tre månader efter utgången af det år, hvarunder det utborgade i handelsboken inskrefs, der ej annorlunda uttryckligen aftaladt blifvit. Är räkningen gäldenären vederbörligen tillstald, och har han ej inom tre månader, sedan han den emottog, bevisligen tillsagt fordringsegaren, att räkningen ej godkännes, eller ock till rätten, hvarunder gäldenären lyder, klander derå instämt; vare då räkningen lika utmätningsgild som förfallet skuldebref. Har gäldenären genom sin påskrift räkningen godkänt; vare lag samma.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1894; dock skall i mål, som då äro anhängiga, äldre lag tillämpas.

Stockholm den 22 mars 1893.

På lagutskottets vägnar:

L. ANNERSTEDT.

Reservationer:

dels af herrar *Lilienberg, Erickson* och *F. Andersson*, hvilka anført:

herr *Lilienberg*: »1734 års lag kan icke anses innehålla något fullt utveckladt, legalt bevissystem. Lagen har lemnat åt parterne att i allmänhet begagna alla bevismedel och endast i vissa afseenden inskränkt domarens rätt att fritt pröfva bevisningens verkan. Praxis har nu så småningom frigjort sig från flera af de i lagen stadgade inskränkningarne, och förevarande lagförslag går ut på att legalisera hvad som sålunda gjort sig gällande hos domstolarne, hvarjemte man velat afhjelpa brister, som onekligen förefinnas i den gällande lagstiftningen. Man har dock dervid icke tilltrött sig att fullständigt genomföra systemet af fri bevispröfning, ty, såsom nya lagberedningen riktigt anmärker, rättegångsordningen utgör i framstående grad ett sammanhängande helt, hvars anordnande i *en* del nödvändigt betingas af anordningar i en annan. Genomförandet af en i sig riktig grundsats på ett område kan därför möta hinder i bestämmelser, hvilka gälla för ett annat och hvilka i sin ordning icke utan än mer omfattande ändringar kunna rubbas. Ett fullständigt genomförande af den fria bevispröfningen kräfver, antingen att bevispröfningen inskränkes till första instansen, eller ock att i högre instans tillfälle gifves till en förnyad muntlig förhandling af saken. Intetdera är nu föreslaget, utan man har måst inskränka sig till de förändringar, som med den bestående rättegångsordningen i öfrigt kunde åvägabringas. Under sådana förhållanden har det syntts mig olämpligt, att man i lagen inför en allmän grundsats om den fria bevispröfningen, hvilket ovilkorligen leder tanken derpå, att genom lagen blifvit stadgadt något annat eller mera, än hvad som afsetts. Efter mitt förmenande hade man bort inskränka sig till att i stället föreslå upphäfvandet af de stadganden i rättegångsbalken af 1734 års lag om hvad som skall utgöra fullt eller halft bevis, hvilka utgöra hinder för en fri bevispröfning. Man skulle på sådant sätt erhållit icke en lag om bevisning inför rätta, men en lag, som likväl fullt motsvarat behofvet, derigenom att den undanröjt hindren för den fria bevispröfningen.

Enligt min åsigt hade stadgandena om eget erkännande och verkan

deraf icke bort inflyta i lagen. Nya lagberedningen, som föreslog, att stadgandena om bevisning inför rätta kunde utbrytas från förslaget om rättegångsväsendets ombildning och göras till föremål för särskild lagstiftning, ansåg, att angående eget erkännande icke något borde inflyta i en sådan lag, med mindre, att tillika vissa andra bestämmelser blefve vidtagna, hvilket nu icke skett. Dessutom förefaller det mindre lämpligt att meddela stadganden rörande verkan af eget erkännande, utan att det derjemte bestämmes hvad verkan, som må tilläggas den omständighet, att part utan giltigt skäl undandragit sig att afgifva svar, då han af domstolen blifvit tillspord om sanningen af viss omständighet. För öfrigt synes icke hos domstolarne råda någon tvekan om verkan af eget erkännande, som skulle göra lagstiftning härom nödig.

Beträffande syn delar jag den uppfattning, nya lagberedningens ordförande uttalat i en vid beredningens förslag fogad särskild mening och anser på de till stöd för denna mening anförda skäl, att i stället för V kap. i förslaget bort införas en hänvisning till hvad som angående syn är särskildt stadgadt.

I afseende å den s. k. editionspligten är jag af den mening, att, då det här gäller att lagstifta på ett ytterst grannlaga område, man bör gå till väga med varsamhet och att sålunda, om man icke anser sig böra stanna vid att göra tillämpning af editionspligten gällande allenast der den kan af allmänna privaträttsliga grunder utkrävas, man icke bör gå längre, än att, derest en part undandraget sig utan giltigt skäl att på rättens anmaning fullgöra sin editionspligt, sådant betraktas såsom ett bevis på sanningen och rättvisan af motpartens talan, samt att i afseende å tredje man editionspligten för honom, så vidt densamma icke grundar sig på annans privaträttsliga anspråk, betraktas såsom sammanfallande med vittnespligten.

Jag kan ej heller undgå att anmärka, hvad som jemväl inom högsta domstolen blifvit erinradt, att det måste anses såsom en brist, att i lagförslaget med den omfattning det erhållit ej finnes något stadgadt om bevisningsskyldigheten. Väl har i anledning af denna anmärkning i den kongl. propositionen föreslagits, att 17 kap. 33 § rättegångsbalken, en af 1734 års lags bestämmelser i ämnet, skulle kvarstå, men detta enda lagstadgande, hvilket man sålunda hänvisas att uppleta bland rättegångsbalkens ruiner, torde väl ingalunda vara uttömmande.

Att förslaget har många förtjenster, deri, att det innehåller bestämmelser för åtskilliga fall, der sådana nu saknas, erkänner jag villigt, och då jag likväl, i anledning af hvad jag här ofvan anført måste

yrka afslag å detsamma, sker det under förhoppning, att förslaget, efter att hafva undergått den omarbetning, som endast med de krafter, som stå Kongl. Maj:t till buds, kan verkställas, måtte ånyo för Riksdagen framläggas i form af en lag om vittnesbevisning och parts ed, af de ämnen, som beröras i det framlagda förslaget, de enda i afseende å hvilka det efter mitt förmenande för närvarande är angeläget, att lagstiftningen ingriper rättande och fullständigande.

För den händelse, att Riksdagen skulle komma att ingå i detaljbehandling af lagförslaget, anser jag mig böra nämna, att jag, utöfver hvad jag förut anfört, i nedannämnda hänseenden hyser en från utskottet afvikande mening.

§ 1.

Då det torde vara ett för en lag om bevisning främmande ämne, huru rättens dom skall affattas, har jag ansett att sista stycket borde utgå, och detta så mycket hellre, som motsvarande stadgande finnes i 24 kap. rättegångsbalken på sin behöriga plats om rättens utslag och dom.

§ 2.

Då uttrycket »skadans omfång» är vilseledande; då bestämmelse icke erfordras derom, att rätten skall taga hänsyn till i målet upplysta förhållanden, och då, såsom inom högsta domstolen blifvit anmärkt, orden »eller eljest af rätten kända förhållanden» kunde genom den motsättning, hvori de stå till ordet »upplysta», vålla den missuppfattning, att rätten skulle ega att grunda sitt domslut på förhållanden, som ej ens vore i dess protokoll omnämnda, hemställer jag, att § 2 måtte erhålla följande lydelse:

»Finner rätten, der fråga är om skadestånd, part vara dertill berättigad, men är ej angående skadan fullständig utredning förebragt; ege rätten dock bestämma skadeståndet till det belopp, som pröfvas skäligt.»

§§ 3 och 4.

Derest i lagen skola inrymmas stadganden om eget erkännande, synes det mig, att den redaktion, som den kongl. propositionen innehåller, är vida att föredraga framför den af lagutskottet föreslagna.

§ 5.

Torde böra helt och hållet utgå. I 17 kap. 3 § rättegångsbalken heter det riktigt: »Vill någon sin talan med vittne fästa; tage det sjelf med sig, eller låte det lagligen till rätten stämma». Motsvarande stadganden finnas i lagförslagets § 10.

§ 7.

Orden: »I mål, som angår kommun», etc., torde böra för undvikande af tvetydighet utbytas mot: »I mål, deri kommun, bolag eller förening är part».

Då i första stycket af denna § upptages såsom jäf det allmänna, att vittne kan af sakens utgång vänta synnerlig nytta eller skada, synes enahanda stadgande i andra stycket böra utgå såsom obehöfligt och, om det qvarstår, vilseledande.

Likaledes synes ur tredje stycket stadgandet om målsegandes jäfvighet böra utgå, då det väl är uppenbart, att om någon kan sägas ega del i saken, det är målseganden.

Slutligen har jag ansett, att bland hinder för afgifvande af vittnesmål borde upptagas jemväl egenskapen af angifvare. Jag tror icke, att det öfverensstämmer med vårt folks föreställningssätt, att angifvare får vittna.

Sålunda skulle § 7 erhålla följande lydelse:

»Eger den, som till vittne åberopas, del i saken, ändå att han ej förer talan i målet, eller kan han af dess utgång vänta synnerlig nytta eller skada; vare han i det mål jäfvig att vittna.»

»I mål, deri kommun, bolag eller förening är part, vare medlem af eller delegare i den samfällighet ej i denna egenskap jäfvig att vittna, der han icke enligt lag är omedelbart och personligen ansvarig för samfällighetens förbindelser.»

»Embets- eller tjänsteman eller den som är förordnad eller vald att förrätta offentligt tjänsteärende eller utöfva annan allmän befattning eller kallad att tillhandagå vid offentlig förrättning, må, utan hinder deraf, att han är målsegande, vittna om brott, som blifvit mot honom begånget under utöfning af embetet,

tjensten eller uppdraget, der ej andra vittnen äro att tillgå. I fråga om brott, som blifvit föröfvadt mot två eller flera, pröfve rätten, huruvida den ene af dem må vittna om det, som händt den andre.»

»Den, som skäligen misstänkes för brott eller delaktighet deri, må ej höras såsom vittne angående brottet; ej heller må i brottmål angifvare vittne bära.»

§ 8.

Laguskottet har inskränkt tillämpningen af andra stycket i denna § till tvistemål, men då enahanda skäl, som i dylika mål gäller för medgifvandet åt en anförvandt till den, som förer talan för bolag eller förening, att vittna, torde gälla i brottmål, t. ex. då i ett mordbrandsmål talan för ett brandförsäkringsbolag föres om skadestånd, torde stycket böra erhålla följande lydelse:

»Ej skall det räknas för jäf, att vittne är i det förhållande, här är nämndt, till någon som i egenskap af förmyndare» etc. (lika med utskottets förslag).

§ 12.

I afseende på denna § hemställes, att sista stycket såsom obehöfligt måtte utgå.

§ 16.

I regel måste den, som blifvit anlitad att föra parts talan i rättegång eller deri honom biträda, anses hafva nytta eller skada af sakens utgång och således vara jäfvig att vittna; men förhåller det sig så, synes en föreskrift vara erforderlig, motsvarande stadgandet i 17 kap. 7 § rättegångsbalken:

»Finnes det, att han därför är till fullmäktigt tagen, att han ej vittna måtte; då bör han saken lemna och vittne bära.»

§ 26.

Här föreskrifves en procedur för det fall, att vittne vägrar att besvara framställd fråga. Rätten skall gifva utslag deröfver och vittnet

kan genom vite och fängelse tvingas att svara. Detta synes mig högst olämpligt och har icke heller någon motsvarighet i nu gällande lag. Sedan ett vittne aflagt ed, har vittnet att sjelf afgöra, hvad det vill yppa eller förtiga. Tvångsmedel bör icke användas i annat fall, än att, såsom det heter i nuvarande lag, vittnet drager sig vittnesmålet undan. Fördenskull hemställes, att förevarande § måtte erhålla följande lydelse:

»Vägrar vittne att aflägga vittnesmål, pröfve rätten de skäl» etc. (lika med utskottets förslag).

§ 28.

Utskottet har här emot nu gällande lag och emot Kongl. Maj:ts proposition föreslagit, att då vittne begär ersättning för inställelsen, rätten skall bestämma ersättningen icke blott med hänsyn till den, som åberopat vittnet, utan jemväl med hänsyn till motparten, så att, om den, som åberopat vittnet, och detta sjelft äro ense om ersättningen, men motparten anser beloppet för högt, rätten måste bestämma ersättningen till det belopp, som anses skäligt. Detta måste leda till onödig vidlyftighet och omgång i alla de fall, der den, som åberopat vittnet, tappar, så att fråga aldrig kan uppstå, att motparten skall återgålda ersättningen. Dessutom torde en sådan bestämmelse, som utskottet föreslagit, nödvändiggöra ett stadgande, som berättigar äfven den, som icke åberopat vittnet och som icke blifvit dömd att ersätta detsamma, att anföra särskilda besvär öfver rättens beslut om ersättningen, enär eljest skulle kunna inträffa, att öfverrätten komme att pröfva beslutet om ersättningen två gånger, först på klagan af den, som blifvit dömd att ersätta vittnet eller vittnet sjelft och sedermera i sammanhang med hufvudsaken på klagan af motparten.

Jag hemställer derföre om antagande af Kongl. Maj:ts förslag i denna del.

§ 61.

Beträffande denna § har jag inom utskottet påyrkat, att orden »och kan ej annorledes vinnas tillförlitlig upplysning angående den omständighet» såsom öfverflödiga måtte utgå. De äro så mycket mera obehöfliga, som det längre fram heter, att rätten eger »till sanningens utronande» förelägga parten ed.

§ 68.

I afseende å denna § instämmer jag i den reservation, som afgifvits af herr Bruzelius.

§§ 73, 74.

Då innehållet af dessa §§ icke torde rätteligen hafva sin plats i en lag om bevisning, hemställes, att §§ måtte utgå.

§ 75.

Stadgandet är hemtadt från nuvarande lag, men vidgadt så, att i stället för att det nu är målsegande medgifvet att med ed betyga, huru mycket från honom stulet är, d. v. s. kvantiteten, så skulle det hädanefter medgifvas målsegande att med ed bekräfta *hvad* som stulet är. Sådan edgång, ej tillåten enligt nu gällande lag, anses ej heller för närvarande i praxis tillständig. Jag hemställer, att § 75 måtte erhålla följande lydelse:

»Då stöld är skedd, må rätten tillåta målseganden att edligen bekräfta, huru mycket från honom stulet är, om det ej annorlunda utletas kan. Är stulet gods ej kommet till rätta, så att det kan värderas; då må egaren med ed styrka, hvad det värdt var. Lag samma vare om den, som skada genom brand lidit, när den ej annars mätas kan.

Ej må öfver beslut om sådan ed särskild klagan föras.

§ 81.

Till de lagstadganden, som genom lagen om bevisning skulle upphävas, torde, på skäl, som inom högsta domstolen blifvit anförda, böra läggas hvad 4 punkten i kongl. brefvet den 22 mars 1803 innehåller angående tilltalades insättande på bekännelse och följaktligen § 81 erhålla ett tredje stycke af detta innehåll:

»samt hvad 4:de punkten i kongl. brefvet den 22 mars 1803 innehåller derom, att, då skäl förekommer, att en för groft brott anklagad borde till be-

kännelse hållas i fängelse, öfverdomaren må sådana mål till Kongl. Maj:t referera och dess yttrande afvaktas»;

herr *Erickson*: »Ehuru jag erkänner, att antagandet af ifrågasvarande lagförslag skulle komma att medföra i vissa hänseenden väsentliga fördelar, tror jag dock, såvidt jag förmår bedöma saken, att afskaffandet af hittills gällande legala bevisningsregler, vid hvilka allmänheten är van att trygga sig, skulle, å andra sidan, då allmänheten ännu icke haft tillfälle att öfvertänka hvad frågan i sig innebär, medföra olägenheter af allvarsam art; och jag har därför icke ansett mig kunna för det närvarande med min röst bidra till ett tillstyrkande af förslaget antagande. Såvidt jag har mig bekant, har icke genom någon hos Riksdagen väckt motion i ämnet eller annorledes antydts, att hos vårt folk skulle förefinnas någon önskan om utbyte af de gamla, af folket väl kända bevisningsregler, vår lag nu innehåller, mot de nya, som i förevarande lagförslag afhandlas; och utblifvandet af ett sådant uttalande från folkets sida är för mig af vigt vid afgörandet af frågan, huruvida lagförslaget nu bör antagas eller icke. På sätt vid ärendets föregående behandling blifvit anmärkt, lämpar sig icke heller den nuvarande organisationen af häradsrätterna och de flesta rådstufvurätter väl för införande af den fria bevispröfning, som genom lagförslagets antagande skulle blifva påbjuden; och införande af dylik bevispröfning torde således böra föregås af en omorganisation af dessa domstolar i den riktning, att frihet i bevispröfning kunde åt dem med mera trygghet anförtras. Men äfven om frågan om en dylik omorganisation skulle komma att undanskjutas så länge, att redan dessförinnan förändrade grunder för bevispröfning i det föreliggande lagförslagets syfte kunde finnas af behofvet påkallade, torde ett uppskof med bevisningsfrågans afgörande dock verka gagnande, i det att derigenom icke allenast allmänheten, hvares uppmärksamhet på frågan nu blifvit väckt, utan ock domarecorpsen, isynnerhet den yngre generationen deraf, skulle beredas tillfälle att göra sig förtrogna med den genomgripande förändring i fråga om bevisning, en dylik lags antagande kommer att medföra.

Hufvudsakligen på dessa i korthet anförda skäl har jag inom utskottet hyst den åsigten, att utskottet icke för närvarande bort förorda lagförslagets antagande.

De anmärkningar mot affattningen af åtskilliga utaf lagförslagets särskilda §§, som jag kan hafva att framställa, anser jag med den mening jag inom utskottet omfattat, icke nödigt att här upptaga»;

herr *F. Andersson*: »Då jag ej kunnat instämma i det slut, hvartill utskottet vid pröfning af detta lagförslag kommit, skall jag be att med några ord få motivera min afvikande mening.

Genom denna nya lag afses en öfvergång från de gamla legala bevisreglerna till en fri bevispröfning, så att domstolarne, i händelse förslaget bifalles, komme att grunda sina domslut ej derpå att det i lag föreskrifna måttet för bevisningen uppfyllts utan på sin egen under rättgången vunna öfvertygelse i saken. En sådan ändring synes mig innebära en beaktansvärd fara för vår rättsskipning. Ty visserligen kan det vara sant, att det för domaren måste vara en svår belägenhet att någon gång måhända nödgas döma gent emot sin öfvertygelse på grund af den föreliggande bevisningen, men å andra sidan torde detta vara ett så sällsynt förhållande, att det ensamt ej rättfärdigar införandet af en lag, som vidlådes af så många andra olägenheter. Ty genom ett bifall till föreliggande förslag blir i sjelfva verket fältet öppet för domaren att efter sin personliga öfvertygelse, obunden af lagens bud, fälla sina utslag. Visserligen skall han i protokollet angifva de skäl, hvarpå slutet grundar sig, men dessa skäl kunna vara af hur lös beskaffenhet som helst. Intet hindrar, att han t. ex. bygger sin dom på ena partens obestyrkta utsaga eller på ett vittnesmål af ett sedermera jäfvigt befunnet vittne. Han kan sålunda utan att drabbas af ansvar gifva sitt ja till de mest oberättigade anspråk eller lemna utan afseende fakta, som enligt nu gällande lagstiftning måste anses fullt bevisade. Och faran härvid är i vårt land så mycket större som de flesta af våra domstolar äro enmansdomstolar, vid hvilka det hufvudsakliga afgörandet hvilat i en enda persons hand. Först sedan en omorganisation af våra landtdomstolar kommit till stånd i den rigtning, att nämnden erhållit större inflytande på besluten, synes det mig som om någon garanti vunnits mot missbruk af den fria bevispröfningen.

Jag vill härmed visst ej påstå, att sådana olägenheter, som jag nyss påpekat, ovilkorligen skulle åtfölja denna lags antagande. Vår domarecorps är lyckligtvis så samvetsgrann, att den nog i det stora hela äfven efter fria bevispröfningens införande komme att redbart fylla sina pligter som rättvisans handhafvare. Men denna lag lägger, enligt min åsigt, en alltför stor magt i domarens händer, en magt, som åtminstone för vissa domare kan medföra en lockelse till magtmissbruk. Frihet och sjelfständighet äro nödvändiga förutsättningar för att domstolarne skola kunna med framgång skipa rättvisa, men alltför stor frihet kan lätt skapa godtycke, och blotta skenet af något sådant bör undvikas. Och från en

annan sida sedt torde det äfven för domarne sjelfva i synnerhet för de yngre, som ute på landet göra sina lärospån i domarevärfven, vara ett godt stöd att vid målens afgörande kunna bygga sitt utslag på tydliga lagstadgade bevisningsregler.

På dessa skäl har jag inom utskottet yrkat afslag å föreliggande lagförslag»;

dels af herrar J. Anderson, Näslund, och P. G. Petersson, hvilka likaledes afstyrkt bifall till propositionen;

dels af herrar Hasselrot, L. O. Larsson och Bruzelius, hvilka ansett, att till 16 § i förslaget till lag angående bevisning inför rätta bort fogas ett så lydande tillägg: »Utan parts medgifvande må ej heller någon såsom vittne höras om hvad parten för honom i förtroende och mellan fyra ögon omtalat»;

dels ock, beträffande 68 § i nämnda förslag, af den sistnämnde, hvilken ansett, att ifrågavarande § bort hafva denna lydelse: »År till ed dömdt genom beslut, hvaremot part eger fullfölja talan i högre rätt, må beslutet ej vinna tillämpning, innan det visats ega laga kraft. År viss dag för edgången i beslutet utsatt och visas ej å den dag, att beslutet vunnit laga kraft, förklare rätten målet hvilande.

Visar part sedan, att edgångsbeslutet vunnit laga kraft, sätte rätten ut ny dag för edgången, derest den part, som eden ålagts, ej genom förfallolöst uteblifvande å den för edgången först utsatta dag brustit åt eden.»